

Congresverslag

Kwaliteit

van

Onderwijs

De echte dingen

Het congres over de Kwaliteit van Onderwijs is voorbij. Een jaar voorbereiding heeft een boek met essays voortgebracht. De digitale dialoog tussen essayisten en schaduwraad heeft geresulteerd in 21 stellingen die bij de start van het congres als appetizers werden gedeeld. 500 gepassioneerde deelnemers maakten het congres samen met 50 sprekers tot een groot succes. Onderzoekers speurden ter plekke naar analyses en emoties. Mijn dank voor de inspanningen van iedereen is groot.

Gedurende de plenaire openingsbijeenkomst gaf een film informatie, toonde een interview emotie en bracht geleerde tango-muziek schoonheid. De zeven verdiepingssessies varieerden in toon en intensiteit, maar leverden alle beknopte conclusies op die na de lunch voor iedere deelnemer beschikbaar kwamen.

De Ideeënboulevard bracht zes sprankelende ontwerpen voor kwaliteitsverbetering, voornamelijk geconcentreerd op de leraar. Tegelijkertijd vonden daarnaast drie ontwerpessies plaats: over leren, over curriculum, tools, methoden en over het manifest, dat aanbevelingen bevat voor toekomstige ontwikkeling.

Tijdens de wederom plenaire slotbijeenkomst zagen wij muziek zonder instrument, rapportages uit de ontwerpessies met eerste reacties, hoorden we een verslag in dichtvorm aan en spoedden ons tot slot naar de borrel.

Maar is het congres geslaagd?

Doel was verbetering van het gesprek over de kwaliteit van onderwijs. Tijdens het congres zijn vele goede gesprekken gevoerd. De nauwe relatie tussen kwaliteit en waarden was voor velen een bron van vreugde en optimisme. Docenten waren positief over de getoonde erkenning voor hun vak. Maar een goed gesprek tijdens het congres is niet genoeg. De congresgangers bepalen in hoeverre verdieping en optimisme ook de komende periode blijft doorklinken in de tienduizenden klaslokalen, in de duizenden lerarenkamers en in de miljoenen harten en hoofden van leerlingen en studenten. Dit verslag is onze slotinspanning om daaraan bij te dragen.

Wij hebben de volgende leerervaringen verzameld die voor anderen een stimulans kunnen vormen om verder te borduren:

1. Er is, zo bleek ook op het congres, binnen het onderwijs veel positieve energie en er zijn veel ideeën om de kwaliteit van onderwijs te verbeteren. Maar de verwezenlijking van deze ideeën ondervindt belemmeringen door gebreken in kenniscirculatie en verwerking in besluitvorming. De stelling van Peter van Lieshout dat onderwijs geen lerend systeem is moge te extreem zijn geformuleerd maar aandacht is zeker noodzakelijk voor vergroting van het lerend vermogen. De lerarenopleidingen met verbonden wetenschappelijke centra zouden leidend in plaats van volgend moeten zijn in deze ontwikkeling. Het stelsel zal niet alleen door verbetering van kenniscirculatie beter leren. Daarvoor is ook een specifieke sfeer nodig voor leraren, leerlingen en schoolleiding die leren van elkaar en samen verbeteren. Dit gaat echter niet vanzelf. Op veel scholen vereist dit een cultuurverandering van leraren en schoolleiding, een cultuur van 'elke dag samen een beetje beter'. Ervaring uit cultuurveranderingen in andere organisaties leert dat daar meer voor nodig is dan enkel het leren van samenwerkingsvaardigheden of het vrijmaken van tijd. Meer expliciet over waarden en hun consequenties spreken helpt.

2. Het uitgangspunt dat **onze samenleving cultureel pluriform** is vond algemeen erkenning op het congres. Daaruit volgt dat **variëteit van waarden legitiem is en dat duiding van kwaliteit van onderwijs waarden specifiek is. Dus is de meervoudigheid van kwaliteit de start van het maatschappelijk debat, terwijl dat daar nu vooral stukt.** Tijdens het congres is gebleken, hoe moeilijk wij het vinden om als erkenning van de autonomie van de ander consequent in meervoud te blijven spreken. Ingewikkeld blijft dat op stelselniveau oneindige variëteit suboptimaal is, omdat aansluiting ook standaardisatie vraagt. Het verdient op het niveau van het stelsel aanbeveling tot omkering van de bewijslast te komen: wie standaardisatie wil, moet de noodzaak aantonen. Dit zou ook voor de overheid moeten gelden. Dat betekent niet dat standaardisatie uit den boze is. Bij oneindige variëteit op programmaniveau zou aansluitingsproblematiek veel lastiger worden.

3. **Gegeven de snelle technologische ontwikkeling en voortgaande structurele veranderingen van de arbeidsmarkt kan de school van nu geen invulling geven aan passende inhoudelijke cognitieve voorbereiding op toekomstige beroepsuitoefening.** We leven bovendien in een tijd waarin kennis

vergankelijk is. Waar kennis van een student vroeger nog wel 15 jaar houdbaar was, is die vergankelijkheid exponentieel toegenomen.

Een curriculum dat rekening houdt met onvoorspelbaarheid zal veel meer gericht zijn op funderende kennis en competenties die veerkracht vergroten.

Lerarenopleidingen zouden meer moeten anticiperen op ontluikende innovaties. Trefwoorden daarbij: leergemeenschappen, leerlingen meer zeggenschap geven en meer regie over hun leerproces, docenten 'als gids' die hun leerlingen 'overal mee naar toe nemen', nieuwe verbindingen waarin leren buiten de school mogelijk is en daar aanwezige kennis en leeransen beter worden verbonden met 'de school', maar ook zeer uitdrukkelijk leermeesterschap als kern van de professie docent.

4. De docenten waren tijdens het congres positief over de getoonde erkenning voor hun centrale positie in de kwaliteitsvraag. Complementariteit als gewenste karakteristiek van de relatie tussen docent en manager/bestuurder kreeg bijval.

Er was in de zaal veel sympathie voor de gedachte dat docenten veel proactiever aan de slag gaan om vorm te

geven aan een nieuw soort onderwijs, met nieuwe kwaliteiten, weg uit de klassieke routines, kwaliteitssystemen, vooraf geplande curricula. En er werden pareltjes van onderwijsvernieuwing genoemd, waarin docenten, leerlingen, 'vakken', beroepenvelden en samenleving in nieuwe verhoudingen met elkaar worden gebracht. Er sprak een samengebalde energie uit, die zijn weg zoekt naar de oppervlakte.

De tegendruk van het bestaande systeem, een soort stolp op de energie, is nog groot, maar we lijken aan de vooravond te staan van bevrijding: meer lef en zelfvertrouwen van professionals: de docent als competente rebel!

5. In het huidige systeem lekt naar het oordeel van veel congresgangers te veel energie naar verantwoording die niet bijdraagt aan verbetering. Het is belangrijk te bedenken dat verwachtingen over toekomstig gedrag van toezichthouders bepalend is, zelfs als de toezichthouder anders handelt. Ook hier is effectieve communicatie van levensbelang.

Metten is meestal een bestuurs/overheidsaspect. Metten is een noodzakelijke voorwaarde voor vergelijking en overzicht. **Voorwaarde voor een goede visitatie/evaluatie is dat**

het resultaat van meten raakt ingebed in een gesprek tussen docenten en beoordelaars. Daarin behoort de relatie leermeester-leerling centraal te staan. Empathie is een voorwaarde voor optimalisering van dit gesprek. De norm moet zijn: benoem en ontwijk pervers gebruik van cijfers. Door humanisering van toezicht en andere vormen van kwaliteitszorg kan het onderwijs in alle geledingen het initiatief terugnemen en kennis en kunde ten volle inzetten. Overheidstoezicht doet er verstandig aan de ondergrens te bewaken en niet de pretentie te hebben alle scholen op al hun aspecten te willen beoordelen en classificeren. Meer dan nu het geval is dient het toezichtproces een lerend proces te zijn; het blijkt aanhoudend moeilijk om verantwoord en verbeteren te combineren. Ervaringen in andere landen en andere sectoren moeten nog meer onderdeel worden van het beraad over kwaliteitsbewaking waaronder toezicht.

6. Er zijn te weinig partijen die de verantwoordelijkheid durven te aanvaarden voor de aansluiting van hun eigen activiteiten met die van anderen. Dit geldt zowel op micro- als op meso- en macroniveau. Daardoor is een omvangrijk doorstromingsvraagstuk ontstaan, dat met name voor sociaal zwakke groepen ernstige knelpunten oplevert. De sectorale versnippering leidt tot veel

inefficiëntie, uitval en vertraging. De verantwoordelijkheid over het gehele stelsel is niet goed belegd. Zij die vrezen voor te veel overheidsingrijpen, zullen allereerst de verbreding van hun eigen verantwoordelijkheid moeten verwezenlijken. De overheid zelf, in sturende en oordelende functionaliteiten, dient zich ervan bewust te zijn, dat iedere interventie in de richting van het onderwijs ook onbedoelde effecten oproept die de neiging vertonen in de loop van de tijd te gaan domineren. Verscherping van het gesprek over stelselverantwoordelijkheid is dringend gewenst.

Namens de congresorganisatie,

Roel in 't Veld

Programma

Fase 1:	Inleiding 9:30 – 10:45	De initiatiefnemer, KCE-voorzitter Karel van Rosmalen en dagvoorzitter Wim Deetman openden het congres. Daarop volgde in filmvorm een overzicht van de huidige situatie van het Nederlandse onderwijs in al zijn rijkdom. Felix Rottenberg interviewde Roel in 't Veld over de verschillende thema's van het congres. Hij keek vooruit naar de gedroomde resultaten van de dag en de weg daarheen. De inleiding werd afgesloten met tangomuziek door Bárbara Varassi Pega en Santiago Cimadevilla.
Fase 2:	Verdieping 11:00 – 12:30	Na de verschijning van de essaybundel en de daarover gevoerde digitale dialogen was het tijd elkaar in de ogen te kijken en mondeling het verdiepende gesprek te voeren. Dat deden wij in zeven sessies over de voornaamste thema's. Verdieping in de oordeelsvorming ging vooraf aan het ontwerpen in het middagprogramma.
Fase 3:	Ontwerp 13:30 – 15:45	In het middagprogramma richtten we ons op het gezamenlijk ontwerpen van toekomsten: leren, curriculum, tools en onderwijsmethoden. Daarnaast stelden we gezamenlijk een manifest op voor het onderwijs van de toekomst. Gelijktijdig met de ontwerpessies werden op de ideeënboulevard zes briljante ideeën voor onderwijsvernieuwing gepitched.
Fase 4:	Ontknoping 16:00 – 17:00	Na een muzikale schok door Maarten Zaagman vond onder leiding van Wim Deetman de presentatie van de resultaten van het congres plaats. Drie belangrijke beslissers over de toekomst namen de ontwerpen voor een nieuw curriculum, leren in de toekomst en een manifest in ontvangst. Sneldichteres Dominique Engers sloot af met een reflectie op de dag.

Essaybundel en digitale dialoog

Het congres staat niet op zich, maar is onderdeel van een breder debat over de kwaliteit van onderwijs. Voorafgaand aan het congres is een essaybundel tot stand gekomen met bijdragen van veertien wetenschappers en prominenten die hun visie geven op de kwaliteit van onderwijs. Een schaduwraad van dwarse denkers heeft in een digitale dialoog op de website www.kwaliteitvanonderwijs.nl gereageerd op de essays.

Stellingen

De volgende stellingen geven een weergave van de rijkheid en complexiteit van het onderwerp Kwaliteit van Onderwijs. De stellingen werden voorafgaand aan het congres met de deelnemers gedeeld als 'appetizer'.

1. Kwaliteit van onderwijs is meervoudig, want is afhankelijk van waarden, perspectief en schaalniveau van waarneming. Wie meepraat over kwaliteit, dient dit te aanvaarden.
2. De kwaliteit van het onderwijsbestel is te verbeteren door vergroting van het verantwoordelijkheidsbesef van onderwijsinstellingen voor toe- en doorstroming van leerlingen en studenten uit en naar hen.
3. Het grondwettelijk kader van het onderwijs wordt onvoldoende gerespecteerd door wetgever en regering, in het bijzonder waar het gaat om de vastgelegde vrijheid en bottom-up structuur van de planning van onderwijs.
4. Meer aandacht is noodzakelijk voor de negatieve onbedoelde effecten van vergroting van het aantal hoger opgeleiden, in het bijzonder verdringing van anders opgeleiden. Verdere vergroting van het aantal Nederlandse hoger opgeleiden is geen wenselijk beleidsdoel.
5. Emancipatie door onderwijs is tevens het best mogelijke integratie- en anti-extremisme-beleid. De huidige aandacht voor excellentie dreigt de emancipatoire functies van onderwijs aan te tasten.
6. De kwaliteit van scholen hangt meer af van de mate waarin zij op een goede manier weten in te spelen op hun sociaaleconomische en culturele context, dan van overeenkomsten op stelselniveau.
7. Het cruciale belang van docenten voor de kwaliteit van onderwijs maakt blijvende individuele en collectieve professionalisering tot verplichting.
8. Bestuurders en docenten vervullen complementaire functies. Wederzijds misprijzen is schadelijk.
9. Meting van aspecten van kwaliteit is nuttig en nodig ter ondersteuning van gesprek, maar kan het gesprek niet vervangen. Het meest intieme aspect van kwaliteit, de relatie tussen leermeester en leerling, onttrekt zich grotendeels aan meting.
10. De aanbeveling tot algehele vergroting van variëteit als vergroting van veerkracht miskent het ook aanwezige nut van standaardisatie, onder meer van diploma's.
11. De combinatie van toewijding en wedijver, van coöperatie en competitie levert binnen het onderwijs spanningen op, maar ook mogelijk synergie. Bewuste omgang met de spanningen en gerichtheid op synergie zijn beide noodzakelijk.

12. De arbeidsmarkt is op langere termijn kwalitatief en kwantitatief onvoorspelbaar. Daarom moet onderwijs niet zozeer zijn gericht op vroegtijdige specialisatie maar vooral op individuele veerkracht, onder meer in de vorm van algemenere cognitieve vaardigheden.

13. De intense verbinding van ons handelen met technologie vergt toekomstige curricula die tot een verstandige individuele en maatschappelijke omgang met technologie in staat stellen. Dit doel behoort in alle vakken tot uitdrukking te komen.

14. Gezien de ontwikkeling van de wereld van het werk en de aard van ondernemen is de scheidslijn tussen algemeen vormend en beroepsonderwijs niet toekomstbestendig. Op specifieke beroepen gerichte educatie blijft in het voortgezet onderwijs vereist, in het bijzonder voor leerlingen met een niet-cognitieve gerichtheid.

15. Het onderwijs in een democratische samenleving behoort naast kennis en skills ook het vermogen tot kritische reflectie en tot vorming van zelfstandige waarden te bevorderen.

16. Er is een wereld te winnen door de leerprocessen buiten en binnen het onderwijs beter te verbinden. Deze taak behoort bij het onderwijs te liggen.

17. Toekomstig leiderschap in ondernemingen en andere organisaties en netwerken vergt culturele vorming en deugden naast kennis en skills. Op deze combinatie dient onderwijs te zijn gericht.

18. De overheid dient zich bij iedere interventie in de vorm van een bevel te realiseren, dat zij daardoor het eigenmeesterschap van instellingen en professionals op zich zelf belemmert, ongeacht de inhoud.

19. Politici zijn individueel niet gezaghebber dan andere burgers bij oordeelsvorming over de kwaliteit van onderwijs. Daarom dient de noodzakelijke politieke besluitvorming ruimte te laten bestaan voor meervoudige kwaliteitsduiding.

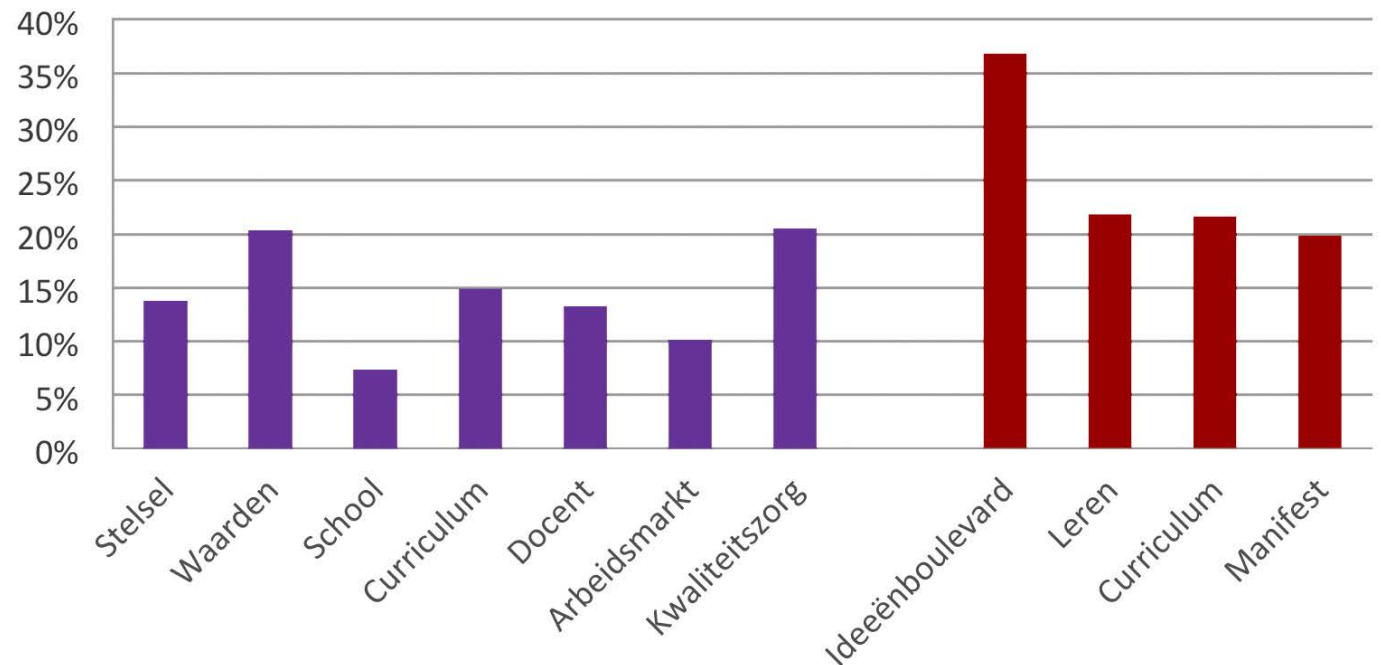
20. Toezicht en kwaliteitszorg verliezen hun gezag als zij functioneren als speelbal van de politiek.

21. Toekomstig toezicht behoeft een breder maatschappelijk draagvlak voor oordeelsvorming dan de opinie van experts.

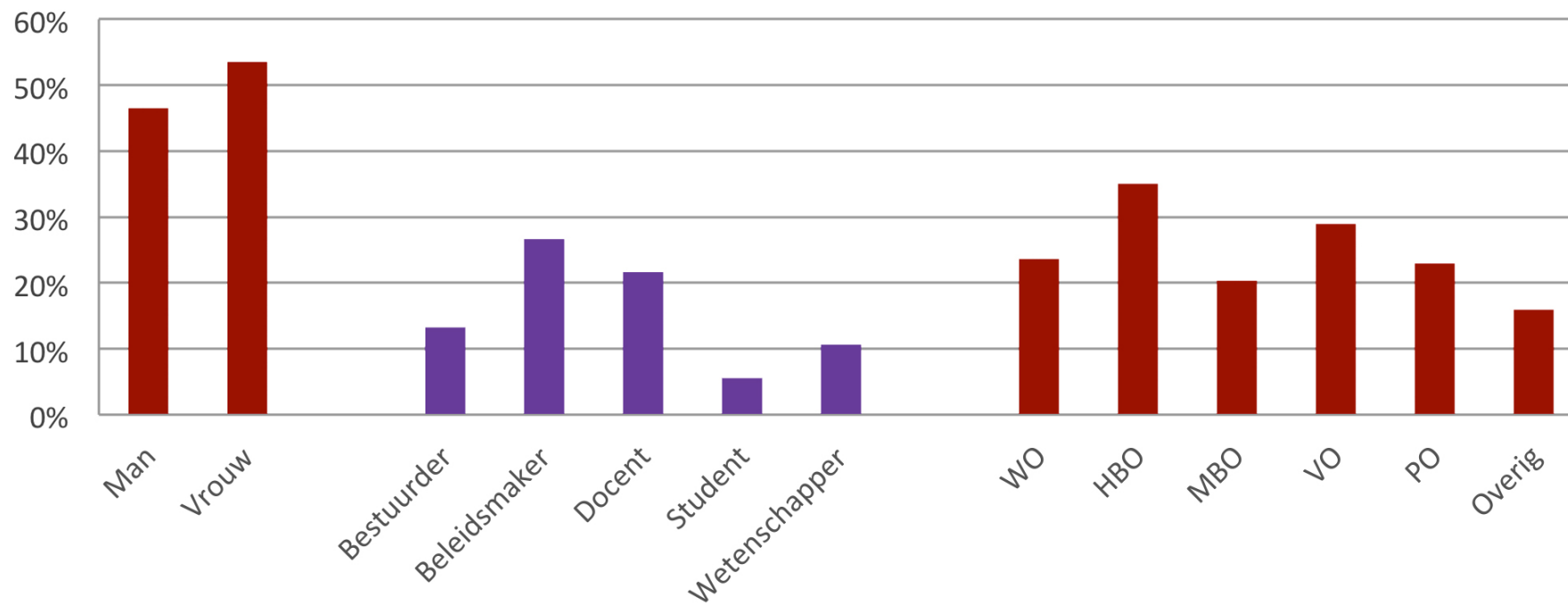
Statistieken deelnemers

De belangrijkste partijen in het onderwijsveld zijn begin 2015 gevraagd namen aan te leveren van personen die op basis van hun kennis, ervaring en visie aanwezig zouden moeten zijn bij een congres over kwaliteit van onderwijs. Deze personen zijn persoonlijk uitgenodigd om zich in te schrijven voor het congres. Daarnaast kon elke geïnteresseerde zich inschrijven via de website www.kwaliteitvanonderwijs.nl. In totaal hebben 630 personen zich ingeschreven voor het congres, waarvan 500 personen daadwerkelijk konden worden toegelaten tot het congres.

Verdeling inschrijvingen sessies

Profiel deelnemers

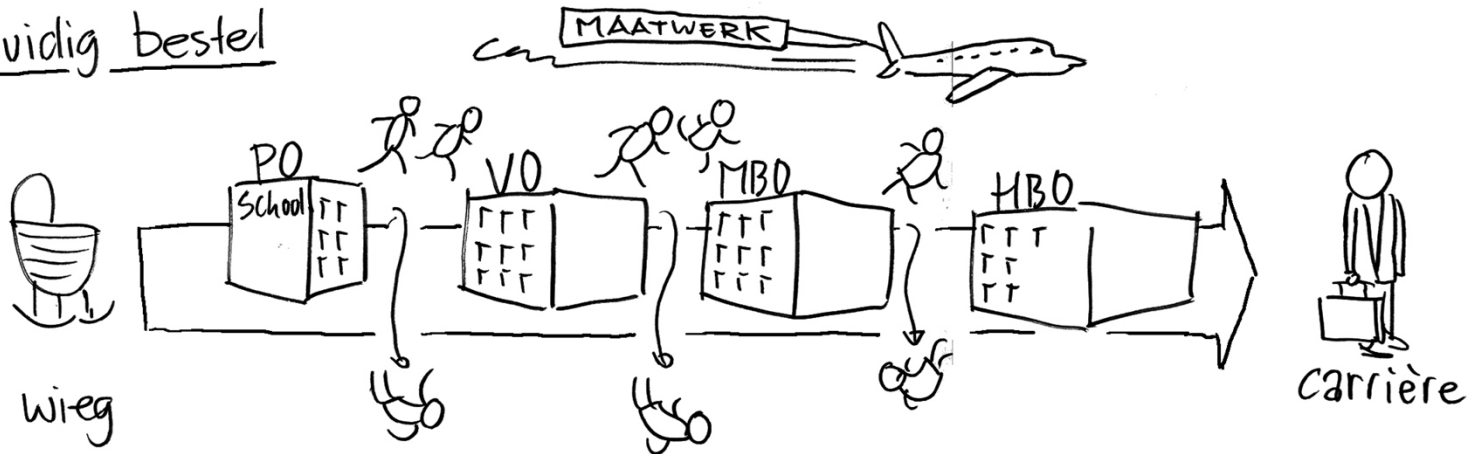

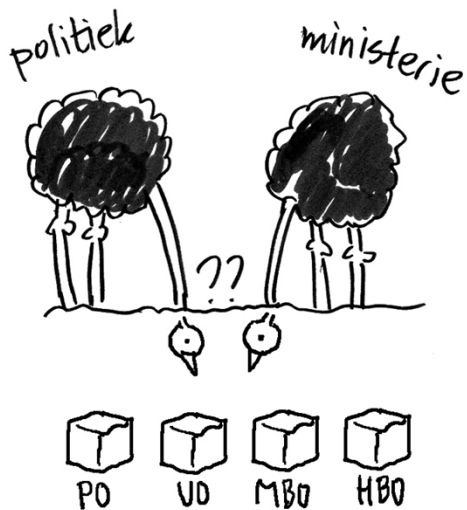

STELSEL

1. huidig bestel

2. wie verantwoordelijk?

3. mythe

Stelsel

Hoe moet het bestel veranderen?

Het huidige onderwijsstelsel is sterk gesectoriseerd. Wat betekent dit voor de doorstroom? Hoe kan het stelsel zo worden ingericht dat ieder sprankje talent in iedere wijk in Nederland tot bloei komt? En wat betekent dit voor de rol van de Rijksoverheid en de rol van scholen?

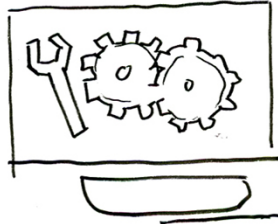
Sprekers

- Inleider 1: Ria Bronneman (voormalig Sociaal Cultureel Planbureau)
- Inleider 2: Peter van Lieshout (o.a. Universiteit Utrecht)
- Voorzitter: Harry Starren (o.a. De Nederlandse School)
- Rapporteur: Kees Hoogendijk (CBM Branchevereniging voor interieurbouw en meubelindustrie)

Uitkomsten

1. Het stelsel biedt meer ruimte dan we denken, maar bevat veel rariteiten die leren in de weg staan. Onderwijs moet vooral zijn eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen.
2. Als je leren centraal stelt, dan vragen de ontwikkelingen in het onderwijs om het leren te personaliseren. Doorstroom wordt verbeterd doordat het ontvangende latere onderwijs zich moet aanpassen aan een meer gedifferentieerde instroom.
3. Pas op voor de valkuil om alle heil te verwachten van professionals. Professionalisering in het onderwijs heeft nog een lange weg te gaan, vergeleken met professionalisering in bijvoorbeeld de gezondheidszorg (RIVM voor het leren).
4. De sectorale versnippering leidt tot veel inefficiëntie, uitval en vertraging. De verantwoordelijkheid over het gehele stelsel is niet goed belegd.
5. Het stelsel is GEEN lerend systeem. Lerend vermogen moet worden versterkt. De gedachtewisseling tijdens het debat en de bereidheid om open naar elkaar te luisteren was positief, maar leidde vooralsnog niet tot eenduidige conclusies op dit onderwerp.

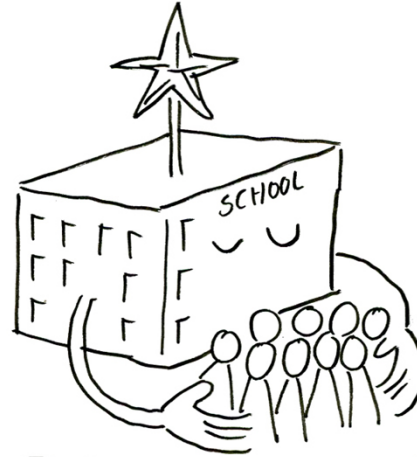
WAARDEN:

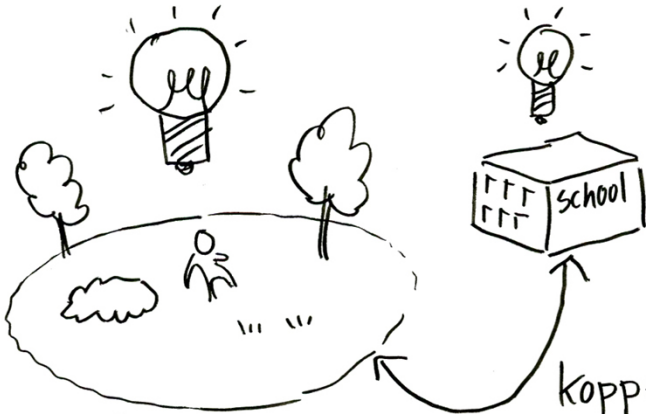
NUT

ONTPLOOIING

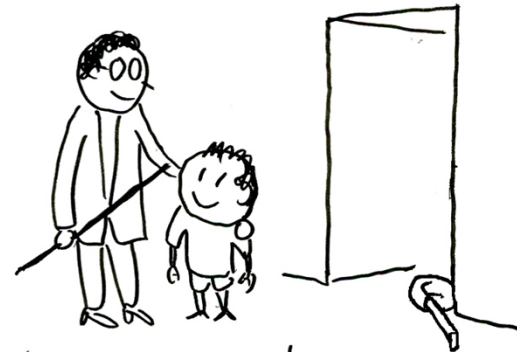

EXCELLENTE SCHOOL
AANDACHT VOOR
ALLE LEERLINGEN

koppelen
aan scholen

buiten:
waar veel
geleerd wordt

leerling-meester
relatie belangrijk dan meten

WWW.RONALDVANDERHEIDE.NL

Waarden

Hoe tegenstrijdige waarden voor onderwijs te verzoenen?

Tussen de waarden nut en ontplooiing bestaat spanning. Toegankelijkheid is eveneens een belangrijke waarde, maar ieder onderwijsstelsel kent ook selectie. Is gerichtheid op burgerschap combineerbaar met het voeden van individuele excellentie? En komt kritische reflectie als waarde in het onderwijs voldoende aan bod? Hoe is in onderwijs een duurzame verzoening van onderling spanningsvolle waarden te bereiken?

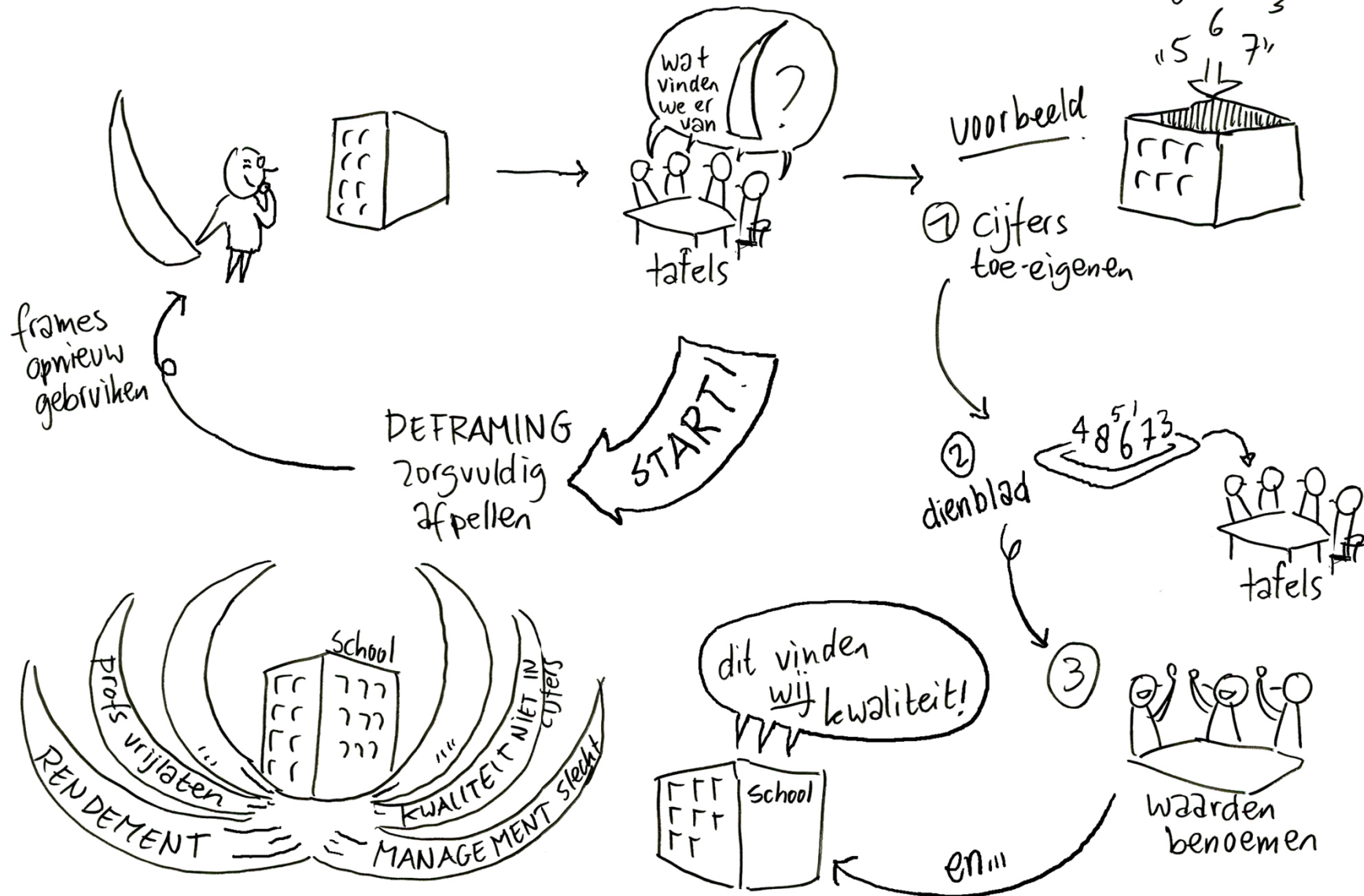
Sprekers

- Inleider: Gert Biesta (Brunel University London)
- Voorzitter: Jelle Kaldewaij (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek)
- Rapporteur: Hans Verschoor (Nimeto & KCE)

Uitkomsten

- Het is belangrijk om niet alleen te denken in termen van effectiviteit en efficiency ('de klant is koning') en operationalisering van resultaten, maar juist aandacht te hebben voor doelen én bedoelingen van het onderwijs. Immers, onderwijs is IETS leren, MET OOGMERK leren en VAN IEMAND leren. Dit kan op gespannen voet staan met effectiviteit en efficiency. Bijvoorbeeld waar het gaat om gezamenlijk onderwijs genieten in een 'middenschool'. Dat is wellicht niet efficiënt, maar werkt wel socialiserend.
- Excellentie zou betrekking moeten hebben op individu, en niet (alleen) op de school als geheel. Excellente scholen hebben aandacht voor alle leerlingen en hun verschillende kwaliteiten en leerbehoeften: daarmee wordt emancipatie door onderwijs bereikt.
- Meten is meestal een bestuurs/overheidsaspect. Voorwaarde voor een goede visitatie/evaluatie is dat het gesprek tussen docenten centraal staat en daarin als onderwerp moet zijn: de relatie leermeester- leerling. Waarden als empathie zijn voorwaarden voor dit gesprek.
- Er wordt buiten de school meer geleerd dan binnen. De school moet daarvan profiteren en dit leren zeker niet negeren. Dit geeft ook de mogelijkheid om de 'grote vragen' in de samenleving in het onderwijs aan de orde te stellen.

SCHOOL

School

Hoe moeten scholen en leerlingen/studenten met elkaar omgaan?

De onderwijsinstelling is de centrale plaats voor onderwijs. Iedere Nederlander brengt gemiddeld meer dan 20% van het leven voltijds door op een onderwijsinstelling. Maar inspireert de school tot creativiteit, tot optimale ontplooiing, tot ontwikkeling van sociale cohesie? Is de school als professionele instelling nog zo in te richten dat management en professie elkaar versterken?

Sprekers

- Inleider: Hans de Bruijn (TU Delft)
- Voorzitter: Paul Rüpp (Avans Hogeschool)
- Rapporteur: Liesbeth van Welie (o.a. Saxion Hogescholen)

Uitkomsten

Hoofdboodschap: de systeemsprong is vlakbij: kwaliteit bepaalt de school vooral zelf.

Het onderwijsdebat zit muurvast in framing: “onderwijs is overmanaged”, “rendementsdenken verlamt”, “professional heeft geen ruimte”, “bestuurders zijn technocraten die het onderwijs niet begrijpen”. We zijn maar een stap verwijderd van een grote omslag ten goede: iedere school/instelling kan als praktijk invoeren dat tafels met wisselende betrokkenen worden ingesteld waarin deze framing zorgvuldig wordt ontmanteld, en vervangen door eigen keuzes die passen bij de eigen context. Daarbij is de eenvoudigheid van kwaliteit de start van het debat, terwijl dat daar nu vooral ophoudt. De framing hierboven kan aan die tafels vervangen worden, waarbij de zware morele oordelen die aan die framing verbonden zijn worden vervangen door uitspraken over werkbare maatwerk praktijken: eigen productiecijfers gebruiken om voortdurend van te leren, gebruiken als prikkel.

Benoem en ontwijk pervers gebruik van cijfers. Daarmee kan het onderwijs in alle geledingen het initiatief terugnemen en kennis en kunde ten volle inzetten.

- Gebruik cijfers “zacht”, koppel geen grote financiële consequenties aan alleen cijfers;
- Werk aan het lerende gesprek tussen docenten als belangrijke waarde. Laat dit niet leiden tot een non-interventie cultuur;
- Benoem kwaliteiten die boven afzonderlijke vakken staan en leidt daaruit goed bestuur en management af;
- Identificeer die waarden die niet in cijfers passen, vertaal die naar concrete praktijken;
- Identificeer de rol van bestuurders bij innovaties die voortkomen uit dit artistieke, professionele debat vrij van framing.

CURRICULUM

leerlingen:
talenten
+
ambities

docenten:
goed
pedagogisch
didactisch
model

Verenigen

oplossing

COCREATIE

kaders
organisaties

kaders
praktijk

Curriculum

Wat zijn toekomstgerichte curricula?

Opleidingsprogramma's bestaan uit vakken gericht op kennisvorming. Terwijl de samenleving schreeuwt om competenties, vaardigheden en inzicht. Die vorming is overgelaten aan beroepsonderwijs. Is onderwijs denkbaar dat in staat stelt om te gaan met een wereld waarin technologische ontwikkeling de beschikbaarheid van kennis en informatie wezenlijk veranderd?

Sprekers

- Inleider: Kees Boele (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen)
- Voorzitter: Karel van Rosmalen (Hogeschool Zuyd & KCE)
- Rapporteur: René van Gils (Graafschap College)

Uitkomsten

In het curriculum moet het schijnbaar onverenigbare bij elkaar gebracht worden: de behoefte om structuur aan te brengen in het onderwijs- en leerproces versus de behoefte om eigen verlangens en ambities vorm te kunnen geven in het te doorlopen proces.

Deze tegenstelling kan worden overbrugd in een ontwerpproces, dat gestoeld is op het principe van co-creatie waarin de belangen van alle betrokken (mede)constructeurs volledig worden gerespecteerd: de docent in zijn kennis en vaardigheden met betrekking tot het pedagogisch-didactische proces, de student in zijn talenten en ambities en de maatschappij in haar belang welzijn en welvaart voor haar burgers veilig te stellen.

Goede voorbeelden daarvan zijn ook nu al te vinden in het Nederlandse onderwijs, waarin bijvoorbeeld mooie koppelingen tot stand gebracht zijn tussen instellingen voor beroepsonderwijs en het lokale of regionale bedrijfsleven. En ook in de opening van dit congres zijn we getuige geweest van een spannende co-creatie tussen een universiteit en een kunstenares!

DOCENT

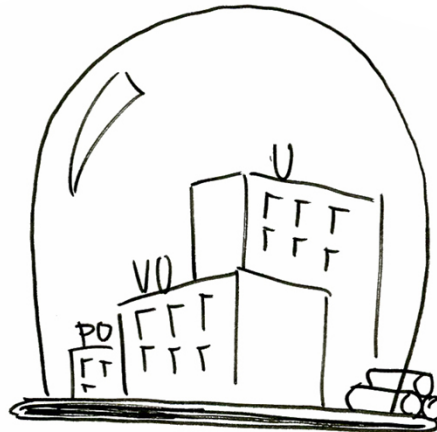
vakman + beïnvloeder
veranderaar

zelf kwaliteit
bepalen

innovatie
door docenten

stolp om
onderwijssysteem

stolp moet
eraf

Docent

Bepalen docenten de kwaliteit of voeren zij een opdracht uit?

Docenten dragen het onderwijs, maar als kampioen of als een last? In eigen kring woedt discussie over de noodzaak van verdere professionalisering, vooral in netwerken. Hoe kunnen leraren het prestige van hun ambt verbeteren? En hoe zien optimale lerarenopleidingen er uit?

Sprekers

- Inleider: Aleid Truijens (Journalist en docent)
- Voorzitter: Ilya Klink (De Nederlandse School)
- Rapporteur: Frans de Vijlder (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen)

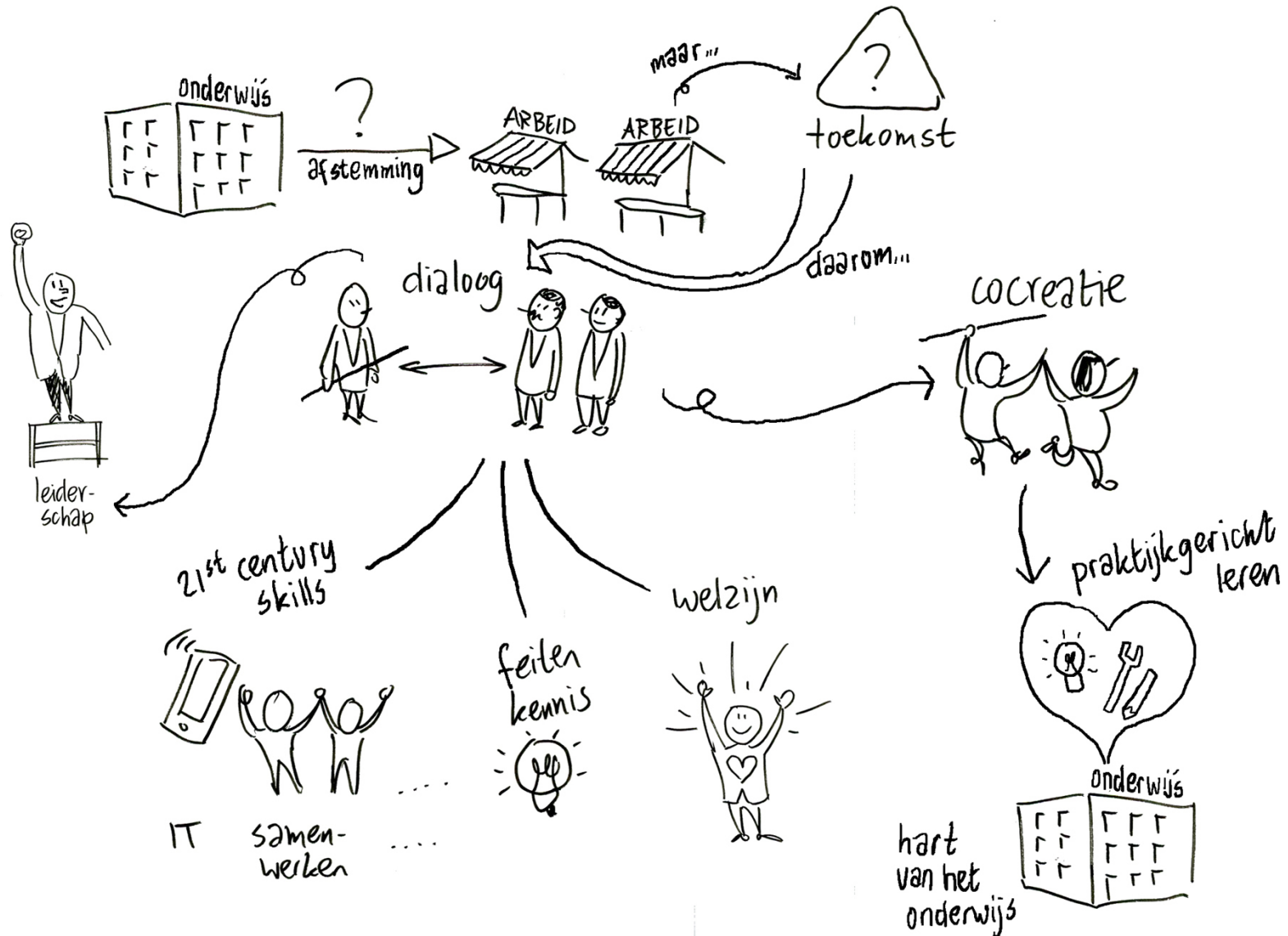
Uitkomsten

Er was in de zaal veel sympathie voor de gedachte dat docenten veel pro-actiever aan de slag gaan om vorm te geven aan een nieuw soort onderwijs, met nieuwe kwaliteiten, weg uit de klassieke routines, kwaliteitssystemen, vooraf geplande curricula. En er werden pareltjes van onderwijsvernieuwing genoemd, waarin docenten, leerlingen, 'vakken', beroepenvelden en samenleving in nieuwe verhoudingen met elkaar worden gebracht. Er sprak een samengebalde energie uit, die zijn weg zoekt naar de oppervlakte.

Tegelijkertijd voelden velen de belemmeringen om deze pareltjes 'mainstream' te maken; het blijven nog teveel 'projecten' naast de dagelijkse routines. De tegendruk van het bestaande systeem, een soort stolp op de energie, is nog groot, maar we lijken aan de vooravond te staan van iets nieuws. Daarbij hoort een ander type docent, waarvan er al veel rondlopen of zoekend zijn naar hoe die nieuwe rol eruit moet zien.

Lerarenopleidingen zouden meer moeten anticiperen op deze ontluikende innovaties. Trefwoorden daarbij: leergemeenschappen, leerlingen meer zeggenschap geven en meer regie over hun leerproces, docenten die hun leerlingen 'overal mee naar toe nemen', nieuwe verbindingen waarin leren buiten de school mogelijk is en daar aanwezige kennis en leerkansen beter worden verbonden met 'de school'.

ARBEIDSMARKT

Arbeidsmarkt

Is afstemming van onderwijs op toekomstige arbeidsmarkten dwaas of wijs?

Het onderwijs moet voldoende gekwalificeerde jongeren voortbrengen voor de arbeidsmarkt van de toekomst. Veel beleid is gebaseerd op de stelling dat de kwantiteit en kwaliteit van de arbeidsmarkt te voorspellen is. Maar als we geloof hechten aan wat veel analyses laten zien, namelijk dat die voorspelbaarheid een illusie is, wat betekent dit dan voor het huidige onderwijs?

Sprekers

- Inleider 1: Roel Esseboom (Esseboom Ontwikkeling)
- Inleider 2: Marc van der Meer (o.a. Universiteit van Tilburg)
- Voorzitter: Gertrud van Erp (VNO-NCW)
- Rapporteur: Gerrit Veneboer (Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs bedrijfsleven)

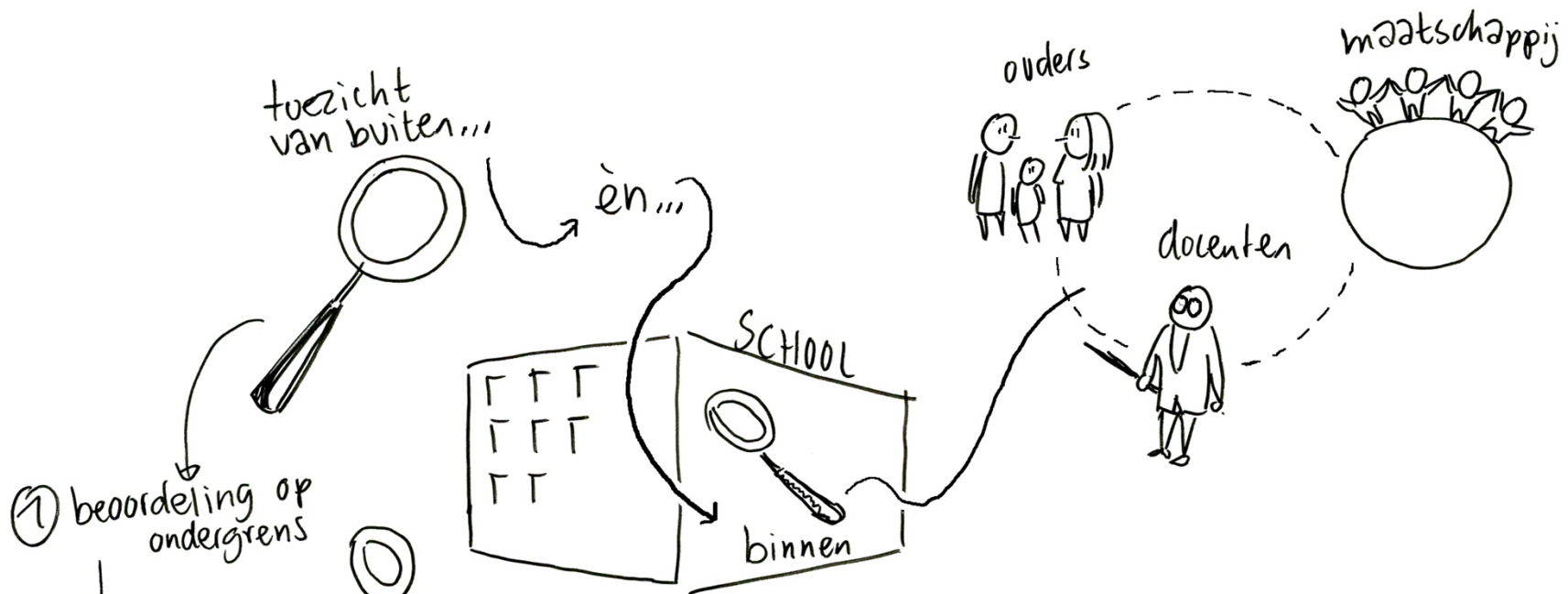
Uitkomsten

Wie kan voorspellen hoe de dynamische arbeidsmarkt er in de toekomst uit ziet? De toekomst is ongewis. Betekent dit dat niet geloof, maar leiderschap nodig is om te bepalen wat we onze kinderen en kleinkinderen meegeven?

Het uitgangspunt dat het onderwijs op de arbeidsmarkt afgestemd moet worden is breed gedeeld. Kennis is de minst constante factor, maar een goede kennisbasis (respect voor feiten, algemene en vakkennis) gecombineerd met een breed pakket aan toekomstvaardigheden en zingeving over de wereld waarin we leven, zijn voorwaardelijk voor constante doorontwikkeling en innovatie. Leren voor het leven is gelijk aan leren voor het werk. Geluk bestaat bij de gratie wat je betekent voor andere mensen; werk is daarbij belangrijk.

We willen een lerend systeem. Dat vraagt om co-creatie tussen en experimenteer-ruimte voor onderwijs en bedrijfsleven. In interactie met elkaar en systematische terugkoppeling naar elkaar. De school moet het bedrijf in en het bedrijf moet de school in. Vakkrachten uit het bedrijfsleven in de klas met reële eisen en docenten in het bedrijf. Maak maatwerk en kenniscirculatie vanzelfsprekend en plaatsonafhankelijk. Leren in de praktijk is het hart van elke opleiding. Verkoking tussen de onderwijssystemen mag deze interactie niet tegenhouden; een vloeiende leerweg is noodzakelijk.

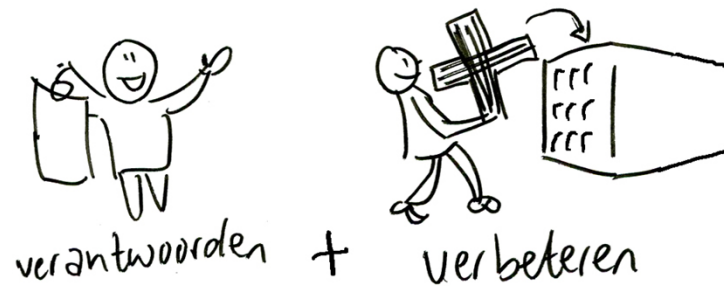
KWALITEITSZORG

② geen classificatie

toezicht:

Kwaliteitszorg

Draagt toezicht per saldo bij aan kwaliteit?

Zorg voor kwaliteit van onderwijs heeft vele gedaanten aangenomen: overheden hebben tal van voorwaarden aangaande kwaliteitszorg verbonden aan hun bereidheid tot bekostiging; toezichthouders zijn massief aanwezig. Maar dragen deze voorzieningen wel bij aan kwaliteit? En wie bepaalt wat kwaliteit is? Is het onderwijs in voldoende mate een lerend systeem? Zou het toezicht in de samenleving van morgen niet anders vorm moeten krijgen?

Sprekers

- Inleiding: Frans Leeuw (WODC)
- Voorzitter: Anne Flierman (Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie)
- Rapporteur: Ferdinand Mertens (o.a. Nederlandse School voor Openbaar Bestuur)

Uitkomsten

Hoofdboodschap: kwaliteitszorg is meer dan toezicht!

Kwaliteitszorg is een primaire en onvervreemdbare verantwoordelijkheid van de onderwijsinstelling - de instelling is eigenaar van het proces. Het toezicht in de vorm van inspectie of accreditatie is van de tweede orde. Kwaliteitszorg is meer dan toezicht en het is van groot belang dat die zorg permanent in de instellingen aandacht krijgt, onafhankelijk van wie er in de buitenwereld om vraagt.

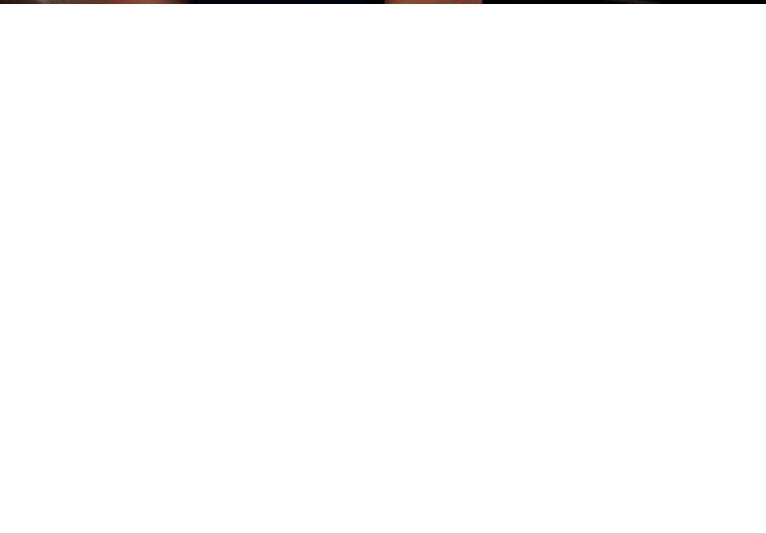
In het toezicht is het van belang dat er meer een 'stakeholdersbenadering' (studenten, docenten, ouders, maatschappij) tot stand komt, waardoor er een grotere pluriformiteit van inzichten beschikbaar komt waar de instelling mee aan de slag moet. Openbaarheid behoort daar wel een kenmerk van te zijn.

Toezicht doet er verstandig aan de ondergrens te bewaken en niet de pretentie te hebben alle scholen op al hun aspecten te willen beoordelen en classificeren.

Meer dan nu het geval is dient het toezichtproces een lerend proces te zijn; het blijkt aanhoudend moeilijk om verantwoord en verbeteren te combineren. Ervaringen in andere landen en andere sectoren moeten nog meer onderdeel worden van het beraad over kwaliteitsbewaking waaronder toezicht.

Kwaliteit van Onderwijs

Ontwerpsessie Leren

Onder leiding van

- Albert Jan Kruijer
- Aik van Eemeren
- Vincent van Aggelen
- Jaap Pasmans

Een ontwerpsessie over leren voor de toekomst.

Het is lastig om de toekomst vorm te geven. Vaak bedenken mensen iets dat al lang bestaat. En dat is niet zo vreemd, want je ideeën worden gevormd door wat je kent. Het verbinden van gedachten van mensen die in en rondom het bestaande onderwijs - en enkeling die werkt en leeft wereld daar ver buiten - heeft ons op het Kwaliteit van Onderwijs-congres geholpen met een doorblik naar morgen.

30 kinderen in 2035

We denken aan dertig kinderen tussen de 8 en 10 jaar oud in 2035. Dat is het gegeven. De vraag is: hoe gaan ze leren? Of scherper: hoe zouden we willen dat ze leren? In groepen van 10 werkten de deelnemers aan het leren van de toekomst voor deze groep kinderen.

Wat als je ontwerp vergankelijk is?

We leven in een tijd waarin kennis vergankelijk is. Waar kennis van een student vroeger nog wel 15 jaar houdbaar was, is die vergankelijkheid exponentieel toegenomen. Een webdesigner kan anno 2015 maximaal een goed jaar gebruik maken van zijn kennis, en dan is deze weer verouderd. Continu leren is normaal geworden. Niet alleen in de creatieve industrie. Integendeel. Stadsmakers, specialisten, en ook in het onderwijs. Leren, en vooral het ontwerp voor leren, bevindt zich in een context van disruptieve ontwikkelingen. Daarom hebben wij onze gedachten in de sessie laten gaan over hoe realistisch en hoeveel impact de volgende 'wat als' situaties hebben:

- ... wat als de leraar wordt vervangen door computer?
- ... wat als leeftijd onbelangrijk is?
- ... wat als we geen kennis meer aanleren?
- ... wat als taal geen rol meer speelt?
- ... wat als we alles kunnen dicteren?
- ... wat als de fysieke ruimte van de school verdwijnt?
- ... wat als de leraar niet meer de autoriteit is?
- ... wat als leren leren belangrijker wordt van leren?
- ... wat als je net als Keanu Reeves in een split-second helikopter kan leren vliegen?

Resultaten

Ontwerpsessie Manifest

Gezamenlijk ontwerpen we een manifest dat we aan de muur willen nagelen bij ieder die met onderwijs te maken heeft. Iedereen heeft een mening over onderwijs, en veel van die meningen concentreren zich rond spanningsvelden die in de ochtendsessies naar boven komen. We bespreken vanuit een helikopter perspectief een aantal van deze spanningsvelden en bepalen hoe we hieruit toekomst voor het onderwijs kunnen ontwerpen. De uitkomsten verwoorden we in een manifest: een nieuwe en vernieuwende kijk op onderwijs!

Onder leiding van

- Jelle Kok
- Marlieke Kieboom
- Marieke Brugman
- Andrea Frankowski
- Tycho Wassenaar

Resultaten

Het aanbodgerichte moet plaatsmaken voor vraaggerichtheid; we moeten toe naar stevige diploma-differentiatie; wantrouwen moet wijken voor vertrouwen; talenten moeten de erkenning krijgen die ze verdienen. De resultaatdruk moet omgebogen worden naar een inspanningsprikkel: we moeten focussen op het lerende vermogen van organisaties, en die in zicht brengen. Zo buigen we de huidige perverse prikkels om.

Uitgangspunten:

- Onderlinge waardering. Positieve dialoog. Zoeken naar verbetering. Benoemen van successen.
- Betrokkenheid zonder bemoeienis. Vinden van een middenweg tussen blind vertrouwen (onverschilligheid) en wantrouwen.
- Buiten de lijntjes kleuren. Alle partijen moeten durven buiten de grenzen van hun eigen verantwoordelijkheden te denken en handelen.
- Meer autonomie voor het werkveld. Meer aandacht voor het primaire proces.

Wat moet eenieder daarvoor doen?

- Meer lef en zelfvertrouwen van professionals: de docent als competente rebel!
- Ruimte voor co-creatie tussen docenten en leerlingen. Samen vorm en inhoud vaststellen.
- Ouders en leerlingen moeten zich meer gaan bemoeien met onderwijs.
- Meer activistische houding van bestuurders. Opkomen voor de belangen van hun organisatie.
- De sectorraden moeten meer gaan samenwerken, of misschien zelfs wel: samenvoegen!
- De overheid trekt zich terug en is faciliterend met wetgeving. De overheid biedt de helpende hand waar dat nodig is.

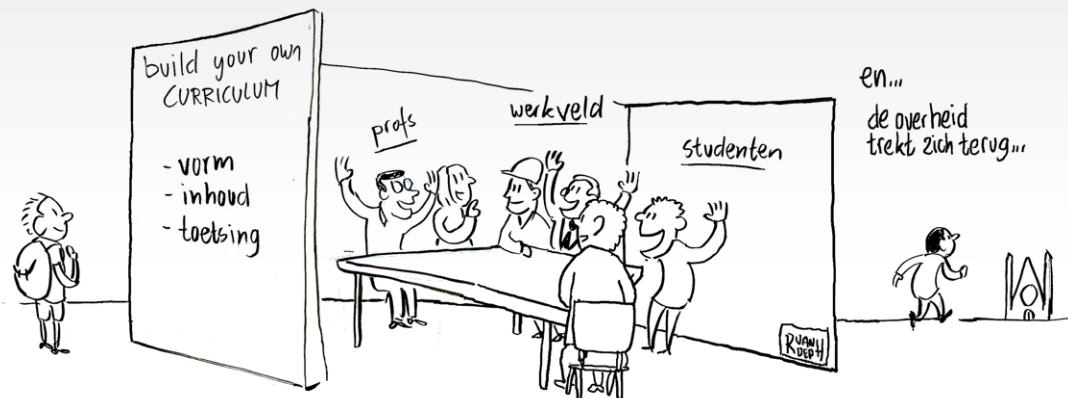
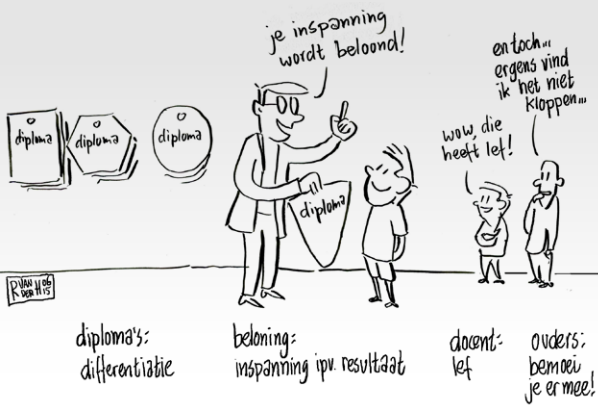

OPEN SPACE

met best wel laag plafond

WWW.RONALDVANDERHEIDE.NL

Ontwerpsessie Curriculum, tools en methode

Onderwijsprofessionals over het 'hoe'. Gezamenlijk is een vertaalslag gemaakt van diverse 'wilde' ideeën naar de lespraktijk. In deze ontwerpsessie zijn aan de hand van abstracte ideeën, prikkelende stellingen en eigen beelden praktische leersituaties ontworpen in de vorm van curricula, tools en onderwijsmethoden voor het onderwijs van morgen.

Onder leiding van

- Job Christians
- Sebastiaan Steenman
- Casper Stubbe
- Floor van Soesbergen

Resultaten

In de ontwerpsessie is gewerkt met een sjabloon. Hiermee werden de deelnemers uitgedaagd om te denken over gewenst (leer) gedrag bij leerlingen. Denk aan betrokkenheid, samenwerken met anderen, initiatief. Deelnemers dachten na wat dit gewenste leergedrag vraagt van de kwaliteiten en het handelen van leraren. Tot slot stonden werkvormen waarbinnen dit georganiseerd kan worden centraal.

De opbrengst van deze sessie was een concretisering van diverse abstracte ideeën en inzicht in de belemmeringen en kansen om de dagelijkse praktijk te veranderen.

Alle sjablonen en de losse ideeën zijn tijdens de plenaire afsluiting overhandigd aan Geert ten Dam van het platform Ons Onderwijs 2032.

Ideeënboulevard

De ideeënboulevard inspireerde het publiek met zes briljante ideeën voor onderwijsvernieuwing. Elk idee werd gepitched, waarna deelnemers een onderwerp kozen en in discussie gingen met de ideeënmakers.

Onder leiding van

- Jan van Zijl (MBO-Raad)
- Ton Kallenberg (Universiteit Leiden)

Stichting LeerKRACHT

Door Bonita Smits en Erik Bannenberg

Optimaal leren door leerlingen vergt leraren die samenwerken in een verbetercultuur. Leraren en schoolleiding die leren van elkaar en samen verbeteren. Dit gaat echter niet vanzelf. Op veel scholen vereist dit een cultuurverandering van leraren en schoolleiding, een cultuur van 'elke dag samen een beetje beter'. Ervaring uit cultuurveranderingen in andere organisaties leert dat daar meer voor nodig is dan enkel het leren van samenwerkingsvaardigheden of het vrijmaken van tijd. De methodiek van Stichting leerKRACHT is gebaseerd op succesvolle onderwijsverbeteringen in het buitenland, ervaringen die we in Nederlandse scholen opdoen sinds de start van leerKRACHT in 2012 en ervaring van organisatieadviesbureau McKinsey in cultuurtransformaties in grote bedrijven en instellingen.

Toekomst-bestendig curriculum: het vak 'Grote denkers'.

Door Jasper Rijpma

Op het Hyperion Lyceum worden sinds de start van de school in 2011 drie nieuwe vakken aangeboden: 'lifestyle informatics', 'logica en argumentatieleer' en 'grote denkers'. Deze vakken bereiden leerlingen voor op de samenleving van de toekomst. Een samenleving die wordt gekenmerkt door digitalisering, glocalisering, migratie en innovatie.

De vaardigheden van het vak 'grote denkers' zijn debatteren, creatief denken, de Socratische dialoog, en kritisch denken. Stuk voor stuk '21st century skills' die paradoxaal genoeg vanaf de vijfde eeuw voor Christus door Grote Denkers als Socrates, Plato en Aristoteles onderwezen werden. Het vak heeft tot doel leerlingen op te leiden tot individuen die in staat zijn om een eigen oordeel te vellen over de actualiteit van morgen.

Bildung Academie

Door Merel van Geel, Koen Wessels, Eugene Sutorius en Marijn Moerman

De Bildung Academie berust op het onderwijsideaal van Bildung, dat zijn oorsprong vindt in de achttiende eeuw bij de Duitse taalwetenschapper, filosoof en staatsman Wilhelm von Humboldt (1757-1838). De Academie geeft een eigentijdse interpretatie aan het oorspronkelijke bildungsideaal. De Academie is een aanvullend academisch platform dat invulling geeft aan datgene waar bestaande universiteiten niet aan toe komen: gericht aandacht besteden aan de persoonlijke ontplooiing van de student en de bevordering van zijn maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef. De Academie biedt de gedreven student een fulltime, interdisciplinair en diepgaand opleidingsprogramma van een half jaar in Amsterdam.

Educational pioneers programma

Door Chris Sigaloff, Kimon Moerbeek en Marlieke Kieboom

Het programma Onderwijs Pioniers (sinds 2008) biedt leraren de gelegenheid om goede ideeën te realiseren met behulp van een supportstructuur: een budget, een lerend netwerk, een podium, coaching, leerbijeenkomsten en een trofee. De nieuwe concepten dragen bij aan de verbetering van onderwijs, de professionele werkomgeving en de schoolorganisatie als geheel.

Allied professionals als basis voor kwaliteit

Door Peter Paul Kerpel en Annemieke Stoppelenburg

Op basis van inzichten uit de luchtvaart- en ziekenhuissector pleit SIOO voor meer aandacht voor collectief leren in het onderwijs. In het onderwijs gaat veel aandacht uit naar individueel leren en de autonomie van de professional. De aard van het onderwijsproces leidt echter in toenemende mate tot coördinatievragen, procesveranderingen en rolwisselingen. Dit vraagt om individuele professionals die worden toegerust voor “allied werken” en met relationele precisie kunnen samenwerken met leerlingen, collega’s en bestuurders. Aanknopingspunten daarvoor zijn te vinden in het onderzoek naar collaborative problemsolving, als een van de kernbekwaamheden voor de 21e eeuw.

De Nederlandse School

Door Ilya Klink

De Nederlandse School is een post-initiële opleiding voor ambitieuze onderwijsprofessionals die uitblinken in hun vak en die willen werken aan hun eigen groei en de creatieve ontwikkeling van hun docentschap. De opleiding bestaat uit drie leerlijnen: persoonlijke ontwikkeling, onderwijsvernieuwing en de wereld als onderneming. Tijdens de opleiding ontwikkelen docenten uit het voorgezet onderwijs hun docentschap door te onderzoeken, te ontwerpen en te ondernemen. Het programma bestaat uit masterclasses, studiodagen, intensieve coaching, ondernemen en bijzondere ontmoetingen. In september 2015 start de eerste lichting.

Kwaliteit van Onderwijs

Afsluitend snelgedicht

Door Dominique Engers

Buiten was het zomer, hier geen zon op ons gericht
Wij zaten bijna acht uur lang in akelig paars licht.
Er waren lekkere koekjes, en koffiekeus kregen wij zeker
Wilden wij graag een kopje, of liever een eco-beker?

Alle onderwijsdeskundigen voor koffie in de rij
Tot mijn genoegen, zag ik, waren er heel veel vrouwen bij.
Het was dan toch weer jammer, durf ik hier wel te verklaren
Dat zij hier op het podium ondervertegenwoordigd waren.

Op tijd beginnen lukte niet, dat had ik wel verwacht
Het academisch kwartiertje bleek ook hier van kracht.
Om kwart voor tien het woord aan Karel, die ons hartelijk welkom heette
Examineren bleef een heikel onderwerp, liet ie direct maar weten.

Een kwestie van leven of dood, gaf Karel ernstig aan
En zelf was ie ook al in de herfst van zijn bestaan.
Een bedachtzaam gesprek, werd dit, meldde Karel de klas
En toen het woord aan Deetman, voor wie het aanstonds winter was.

Eerst een geschiedenislesje, de grondwet werd kort doorgenomen
In 1814 waren de woorden 'aanhoudende zorg' in de wet gekomen.
Deetman sprak bevlogen, was messcherp en meer dan wijs
En stond van kruin tot sokken hier, in vijftig tinten grijs.

Gedateerde wijsheden, daarvoor was u niet gekomen
Door Deetman werd toen pijlsnel het programma doorgenomen.
Hij zou de tijd bewaken, en u moest op uw badges kijken
Want die badge, dat was de leidraad om het juiste zaaltje te bereiken.

Toen kregen wij een filmpje, dat met een valse start begon
Maar dat u in tweede instantie allemaal bekijken kon.
Jeugdfoto's van Deetman en anderen in hun jonge jaren
Toen zij allemaal nog in de lente of zomer van hun leven waren.

We zagen een wijnproeverij, iemand stond friet te bakken
Kappers, muzikanten, balletdansers in strakke pakken.
Tot dat alles kon je in dit land worden opgeleid
En het was fijn als dat gebeurde met de nodige kwaliteit.

Maar hoe werd die kwaliteit bepaald? Die vraag werd ingebracht
En inspiratie was belangrijker dan kennisoverdracht.
De leermeester die niet kan loslaten wordt een tragisch tiran
En de hoogopgeleide 50-plusser pakt inmiddels alles an.

Felix Rottenberg, die was het levende bewijs daarvan
Met een haperende microfoon trad ie om tien uur an.
De eerste vraag aan Roel, de man die met 19 komma's praatte
Maar niet als het over z'n vader ging, kregen wij snel in de gaten.

Ontroering, dat kwam bij hem op, als ie aan z'n vader dacht
En waar Roel een Senegalese delegatie 't liefst naar binnen bracht?
Roel aarzelde geen moment en zei: "Bij 't ROC."
Daar lesgeven was hogeschool, deelde hij bewonderend mee.

Mateloze toewijding, dat was de kern, meldde Roel toen
Het stralen van de leerlingen, daar was het om te doen.
En waarom zaten hier vandaag geen allochtonen in de zaal?
"Vanmiddag zijn die oververtegenwoordigd." beloofde Roel ons allemaal

Emancipatie en integratie duurt gewoon veertig jaar
Maar voor een generatie was dat toch ontzettend naar.
Angst was innovatie belemmerend, maar Felix was niet bang
Deetman wilde dat ie ophield, maar hij maakte 't lekker lang.

Hij memoreerde zijn schoondochter, basisschooljuf was zij
Zij werkte zeventig uur per week, zoals ie vol bewondering zei.
En de toekomst was niet voorspelbaar, meldde Roel daarop gelaten
Maar wat ie wenste voor de toekomst, daar wou ie wel over praten.

Dat zijn klas leegliep, bleek Roel al 53 jaar te dromen
En daar hoopte hij nu eindelijk eens vanaf te komen.
Een luid applaus voor Roel, om wat ie allemaal presteerde
En toen twee kunstenaars, die ons een prettig lesje leerden.

Fraaie tangoklanken en een kort college daarna
In het engels, van de mooie, intelligente Barbara.
Het was mede aan haar tango-onderzoek te danken dat
Zij zich tot zo'n goeie muzikant ontwikkeld had.

Doctor en artieste, ik vond het bepaald niet slecht
Dat Barbara het podium kreeg dat leek mij zeer terecht.
Een kale fotograaf schoot vele plaatjes, dat was fijn
Ik dacht bij mezelf: Dat zal ook wel een doctor zijn.

En toen was het moment daar, dat we snel naar buiten liepen
Om ons in zeven sessies enorm te gaan verdiepen.
Ik had geen badge, maar ben achter een groepje aangerend
En schoof als eerste aan bij de verdieping 'De Docent'.

"Docent, kruip uit je kramp!" die aanbeveling werd gehoord
Een biologiedocente kreeg vervolgens hier het woord.
Een man met paarse strik, die ook naar deze workshop kwam
At intussen krakend, met veel misbaar een boterham.

"Claim dat je meetelt", hoorden wij toen van een MBO-docent
Zij wou geen mak schaap meer zijn, zo maakte zij bekend.
En toen iets heel bijzonders, in dit klasje vol docenten
Zaten twee, en ook maar liefst twee donkere studenten.

Hun docente, Laura, had hen zeer geïnspireerd
Laura had geen roeping, maar een passie, werd door haar beweerd.
Ik dacht bij mezelf, toen ik om half twaalf hier verdween:
Een docente als Laura gun ik werkelijk iedereen.

Voor een tweede verdieping schoof ik hier nog even aan
Toezicht en kwaliteitszorg, daar bleek het hier over te gaan.
"Schaf alle onderwijssystemen af", zei een ondernemer op luide toon
"Ik bepaal zelf wel de kwaliteiten van mijn zoon."

Naast mij staat trouwens Eelco en het is wel duidelijk dat
Hij louter ongeïnspireerde leraren heeft gehad.
Geen doctor, zoals Barbara, en uit z'n kramp kruipt ie maar niet
Want waar ik ook met hem kom, hij speelt altijd ditzelfde lied.

Een halfuur uiteen in groepjes, waarmee we de gelegenheid schiepen
Om, binnen de verdieping, nog wat dieper te verdiepen.
Twee mannen in de herfst van hun leven, verlieten snel de klas
En glipten voor een sigaret naar buiten, waar het eindelijk zomer was.

Bij de lunch opnieuw als makke schapen in de rij
De man met paarse strik, die had geen trek meer, volgens mij.
Hongerige, grijze heren bedienden zich voor de tweede keer
Want in de herfst van je bestaan, smaakt alles nog naar meer.

Ontwerp, de derde fase, Roel in 't Veld zag ik hier staan
Die had voor de gelegenheid een zomers jasje aangedaan.
Dat herfstjasje was vast te warm, in de onverwachte zomerzon
Zodat Roel er nu uitzag alsof ie aan een tweede jeugd begon.

De ceremoniemeester attendeerde ons op een gevonden brillendoos
Toen pitchten op de ideeënboulevard zes man een hele poos.
De leraar van het jaar, die sprak over wat docenten moeten doen
Een oude onderwijzer, over De Bildung Academie toen.

"Een heerlijk initiatief", gaf de oude onderwijzer aan
"En ik ben alleen maar de vaas waarin die mooie bloemen staan!"
Toen een soort mosgroen elfje, Chris, de klikker in haar hand
Dit mooie, frêle meisje, was de directeur van Kennisland.

Na nog twee pitches en een workshop, iedereen terug naar hier
Want rond de klok van vier was het hoog tijd voor fase vier.
Niet iedereen kwam terug naar hier, dat was een beetje zuur
Maar onderwijsvolk wil naar huis liefst, na het achtste uur.

Voor we naar de ontknoping gingen, sprak Frans hier live, en graag
Frans had een ander jasje aan, dan op de film, vandaag.
Ik dacht voor de promovendi-muzikanten naar voren mochten komen:
Hebben soms alle herfstheren twee jaszies meegenomen?

Deetman niet, die had nog steeds hetzelfde jasje aan
Toen kwam doctor Falk Hübner met zijn presentatie voor ons staan.
Een intelligente man, daaraan twijfelde niemand in de klas
Die alleen niet wist waarvoor dat klikkertje toch was.

Als je veel lichamelijke beweging zag, maar zonder instrument?
Leverde dat van alles op, maakte Hübner hier bekend.
Maarten deed een soort bandparodistenact, ik zag het en dacht toen:
Heb ik André van Duin veertig jaar geleden niet iets soortgelijks zien doen?

Het verschil tussen hen beiden zou vermoedelijk wel wezen
Dat Maarten overduidelijk heel goed noten kon lezen.
Het maakte ons weer wakker en dat was waar het om ging
Na de luchtgitaar was dit een zeer verfrissend ding.

Het gespeelde stuk was wel wat aan de lange kant
Maar van begin tot eind vond u het toch zeer interessant.
“Een goeie aanloop tot de apotheose”, zei Wim toen
Een man in knalrood jasje mocht als eerste zijn zegje doen.

Floor had erom gevochten op het podium te mogen staan
Want hij had niet voor niets dat rooie jasje aangedaan.
De conclusie: Mooi onderwijs wordt altijd in de praktijk gemaakt!
‘t ging om de kunst van ‘t weglaten, werd nog snel de kern geraakt.

Ontwerpsessie twee, Jan kwam verlangend hier naar voren
De hele groep ging hem wat aanbieden, zo kregen wij te horen.
De groep, zo leerden wij, die was enorm geëngageerd
Twee verhalen kreeg Jan van de groep gepresenteerd.

Een leraar die al 32 jaar les gaf werd geciteerd
We moesten meer zelfvertrouwen hebben, werd hier ferm beweerd.
Toen het woord aan de minister, in de huid van een mooie jonge vrouw
Die was trots op het onderwijs, terwijl ze er nog meer mee wou.

Weg met perverse prikkels, de docent als competente rebel
Buiten de lijntjes kleuren, Jan die meldde: “Dankjewel.”
Het broeide in het onderwijs, en niet alleen in Leiden
Het broeit van onderaf en dat kon Jan hier best verblijden

Dat het over het stelsel ging, Jan was heel blij daarmee
Waarna hij tenslotte nog een kleine oproep deed.
Eerst de discussie voeren, daarvoor pleitte Jan hier toen
En dan de politiek de gelegenheid geven om het goed te doen.

De resultaten van de derde groep gaf men aan Asmae mee
De toekomst was onzeker, dat was best een naar idee.
Ook Peter oogde wat onzeker en daarnaast had ie ook pech
Want met slide was het veel duidelijker, maar z’n slide was weg.

Wel briefjes op de grond, maar daar had Peter weinig aan
Beter vooruitkijken dan afwachten, zo gaf ie te verstaan.
De klassieke schoolklas kon verdwijnen, maar kon ook blijven bestaan
Diploma’s versus vaardigheden, daar wou Peter stil bij staan.

Een mozaïek van leervormen, vertelde Peter vlug
En de meester-gezel-relatie komt wellicht weer terug.
De leraar als begeleider en niet te vroeg keuzes maken
En kinderen leren leren, kwam Peter aan het slot ter zake.

Tot slot een anekdote, die deed Peter uit de doeken
Over kiezen uit 100 soorten verschillende spijkerbroeken.
Leek mij ter zake doende dat ie daarover begon
Omdat men hier al niet eens uit twee jaszies kiezen kon.

Toen mocht Asmae reageren, zij kwam van Hyperion
Waarna zij over de vloer vol met wat/als-vragen begon
Die hadden haar nerveus gemaakt, zei ze, slecht op haar gemak
Waarna zij over veranderingen en de toekomst sprak.

Wat we nu bedachten, gaf ze helder te verstaan
Liep per definitie achter de actualiteiten aan
Dat geldt ook voor dit gedicht, ik heb het nog niet vastgelegd
Of er is alweer wat anders en veel actuelers hier gezegd.

De fysieke ruimte? Van Asmae werd nog meegekregen
School was een vloek om ‘t huiswerk, maar op een ander vlak een zegen.
Ze sprak over vaardigheden, niet alleen maar theorie
En de digitalisering, leren programmeren was zo gek nog nie

De technologie wordt steeds belangrijker! Zei Asmae tot besluit
En daarna sprak hier Deetman nog wat observaties uit.
Hij preekt uw enthousiasme, van alle docenten in de zaal
Doen wat u dacht dat nodig was, dat wilde u allemaal.

Wim wees u op twee valkuilen, dat was zijn taak, vertelde hij
Maak niet teveel regels, want we winnen niets daarbij.
Vráág ook niet om regels, de beer is los, zei Wim, echt wáár
Eis uw eigen ruimte, meldde Wim, hij bedankte Roel, toen was ie klaar.

Een hele lange dag, waarbij men nauwelijks pauze nam
Of dat alles de onderwijskwaliteit nou zo ten goede kwam?
Want alle sprekers, tot de laatste, waren ongetwijfeld tōp
Maar ik nam vroeger na het zesde uur ook nooit meer echt wat op.

Haast tijd voor de borrel, ik snak naar een glaasje wijn
En zou die brillendoos alweer terug bij de eigenaar zijn?
Ik hoop dat u uw eigen gedachtengoed in dit gedicht hebt teruggevonden
Wij waren slechts de vaas waarin die mooie bloemen stonden.

Ik kan nog uren doorgaan, maar u wordt een beetje moe
En het stralen van mijn publiek, dat is toch waar ik het voor doe.
Ik heb dezelfde droom als Roel, is dat nou niet bezopen?
Maar gelukkig voor hem en mij, is deze zaal niet leeggelopen.

Het was een mooie dag, ik heb er veel van meegenomen
Tangomuziek en de vier jaargetijden, het is allemaal langsgelopen.
Het spijt mij dat ik niet alles in dit gedicht heb ingebracht
Maar inspiratie was belangrijker dan kennisoverdracht.

Dat ik hier geen examen hoefde doen vond ik wel fijn
Want dat schijnt altijd weer een kwestie van leven of dood te zijn.
Ik heb dat al eerder ondervonden, als je één keer een rijmwoord mist?
Dan huren ze de volgende keer gelijk Nico Dijkshoorn in!

Met mateloze toewijding heb ik hier vandaag gestaan
Daarnaast ben ik hoogopgeleid en 50-plus, dus ook ik pak alles aan.
Of dit mijn roeping of mijn passie is? Ik heb echt geen idee
Maar we zaten hier gezellig en we zaten hier oké!

Dominique Engers, Nieuwegein, 25 juni 2015
www.desneldichter.nl

Reacties van de deelnemers

Uitkomsten zwermonderzoek

Campus Orleon heeft op verzoek van de organisatie gedurende het congres een zwermonderzoek uitgevoerd. 'Zwermonderzoek' is een onderzoeksvorm waarbij een groep onderzoekers ter plaatse op een event data verzamelt, ieder vanuit een eigen onderzoeksvraag. De verzamelde data vormen de basis voor een essay, waarin de data in verband worden gebracht met theoretische noties en observaties van elders. Hierna volgt een samenvatting van de uitkomsten.

- Het doel van het congres was zorgen dat betrokkenen een beter gesprek gaan voeren over kwaliteit van onderwijs. Dat leidt automatisch tot de vraag: hoe voer je een goed gesprek? Een kwalitatief goed gesprek kenmerkt zich door de aandacht die mensen hebben in het aangaan en onderhouden van relaties, en het gevoel van veiligheid dat ze daardoor ervaren, zodat ze buiten hun comfort zone durven te gaan en eens hardop van gedachten veranderen. Hoe

creëer je het gevoel van intimiteit dat daarvoor nodig is? De dag zelf droeg daar twee ingrediënten voor aan. De eerste waren de woorden van Roel in 't Veld over toewijding en ontroering, over de leerling laten stralen. De tweede was de sneldichteres op het einde, die met haar samenvatting humor introduceerde en het congres weer herkenbaar maakte als ook mensenwerk, met al zijn eigen dwaasheden.

- Een goed gesprek vereist inbreng van de belangrijkste betrokkenen. Er is door de organisatie gestreefd naar een goede mix van bestuurders, wetenschappers, opiniemakers, docenten en studenten. Op enkele uitzonderingen na was het allochtone deel van de bevolking ondervertegenwoordigd. Door meerdere personen is opgemerkt dat op het podium en onder de sprekers 'mannen in grijze pakken' oververtegenwoordigd waren.
- Kwaliteit van onderwijs omvat als thema veel onderwerpen en invalshoeken. Volgens een aantal deelnemers kwam dit de diepgang van de discussie niet ten goede. Hoewel er veel waardering was voor enkele van de essays, was het door de hoeveelheid onderwerpen lastig om samenhang in de essaybundel te

ontdekken.

- Tegenover de voorgaande opvatting staat een groep deelnemers die heel doelgericht kwamen om een goed gesprek over onderwijs te voeren. Vastgesteld kan worden dat de sfeer tijdens het congres geanimeerd was en mensen actief waren. Hoewel de toonzetting en de uitgangspunten van de meeste essays kritisch waren, werd het op 25 juni geen klaagcongres.
- Over de samenstelling van de groepen in de ochtend is relatief vaak opgemerkt dat degenen die het betref niet aanwezig of ondervertegenwoordigd waren. Bij de verdiepingssessie over toezicht was er volgens de notulist bijvoorbeeld geen toezichthouder in het publiek, en dat maakte volgens hem de discussie over toezicht lastig.¹ Ook de stem van de docenten werd wel eens gemist. De verdieping was vooral voorbereid door de gevestigde orde. Zij zetten daarmee de toon of standaard waarop weliswaar gereageerd kan worden, maar binnen de kaders die zij stellen. In feite zet je daarmee de deelnemers al in de reageermodus.

¹ De congresorganisatie merkt hierbij op dat er wel degelijk een toezichthouder aanwezig was in het publiek.

- De middag was gereserveerd voor besluitvorming.² Dat suggereert dat er conclusies getrokken zouden gaan worden. In enkele sessies waren de deelnemers daar echter nog niet aan toe en wilden eerst meer discussie. Hoewel iedereen zijn eigen problemen zag en oplossingen meebracht, leek het alsof het te vroeg was voor een gedeeld belang. Dat ieders stem vertegenwoordigd moest zijn, zorgde bij de plenaire terugkoppeling eerder voor een opsomming van uitspraken dan voor echt samenhangende en onderbouwde stellingnames. Tegelijkertijd was er een duidelijk geanimeerde sfeer en waren mensen druk bezig en betrokken.

Bij de data worden door Campus Orleon twee kanttekeningen geplaatst. Het is ten eerste belangrijk om onderscheid te maken tussen een historische waarheid (wat feitelijk gebeurd is) en een narratieve waarheid (wat als werkelijkheid ervaren is). Uit het onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat het volgens veel deelnemers een dag van mannen in pakken was, terwijl de vrouwen feitelijk gezien in de meerderheid waren (264 vrouwen om 253 mannen). De tweede kanttekening die Campus Orleon plaatst is dat de reacties van deelnemers zeer uiteenlopend zijn.

² De congresorganisatie merkt hierbij op dat de middag gereserveerd was voor ontwerpen en niet voor besluitvorming.

Selectie van tweets over het Congres Kwaliteit van Onderwijs (@congresKVO)

Marc van der Meer @Marcvdmeer · 25 jun.
Bij @CongresKVO 'open space'-discussie met 100 deelnemers gemodereerd. Pressure-cooker werkte: 14 gedragen verhalen en 5 tekeningen in 2 uur

Ijla Klink @Ijaklink · 25 jun.
Take notice, hier staat de toekomstige minister president, Esmée Chabhouh #kvo 4e klas @hyperion & heldin

De Bildung Academie @BildungAcademie · 25 jun.
Positieve reacties en frisse meningen n.a.v. onze pitch op de ideeënboulevard @CongresKVO! Bedankt interessante mensen! #bildung

Reynaert de Vos @ReyntjedeVos · 25 jun.
@CongresKVO Maarten Zaagman geeft fascinerend marimbaconcert zonder marimba. En docenten maar klagen als de beamer niet werkt. #CongresKVO

Klaas Heemskerk @klaas_heemskerk · 25 jun.
Er speelt bij @CongresKVO nu iemand op een afwezig instrument. Mooi symbool vd holle frasen waar je hier mee dood gegooid wordt. #CongresKVO

Carmen Cabo @Cabo_Carmen · 25 jun.
Onderwijscongres elitair en wit! Punt @felixrottenberg @CongresKVO #congresKVO

Koen Groeneveld @Koen_Groeneveld · 25 jun.
Uit discussie @CongresKVO meting kwaliteit, zelfevaluatie, visitatie, uitwisseling tussen docent is essentieel. Eens!

Emiel Holtermann @EmielHoltermann · 25 jun.
Vandaag naar @CongresKVO. Interessante essays en opzet!

Elky Rosa Geritsen @elkyrosa · 24 jun.
Nachtelijke overpeinzing in aanloop naar @CongresKVO. Onderwijs moet meer zijn dan kennis reproduceren. Maar hoe moet dat eruit gaan zien?

Bron voor Onderwijs @bronderwijs · 24 jun.
Aanrader! Veel interessante essays en inbreng @CongresKVO. Veel leesvoer en blijven volgen! ow.ly/OGBJj

Dirk Haen @Dirk_Haen · 24 jun.
Sterk essay van Van Lieshout: ons onderwijsstelsel leert niet. Pijnlijk en paradoxaal. Ik kijk uit naar #congresKVO

Alderik Visser @alderikvisser · 24 jun.
Sommige perspectieven lijken wat beperkt, niet elk essay even plezierig om te lezen #CongresKVO alderikvisser.blogspot.nl/2015/06/excell...

ScienceGuide @ScienceguideNL · 12 jun.
Aleid Truijens pookt discussie voor @CongresKVO nog even goed op scienceguide.nl/201506/gedompe...

Essasybundel 'De echte dingen'

Voorafgaand aan het congres is de essaybundel 'De echte dingen' (Uitgeverij Gopher, onder redactie van Roel in 't Veld) verschenen. De essays vormden het vertrekpunt voor het ochtendprogramma. Het e-book kunt u gratis lezen via www.kwaliteitvanonderwijs.nl (uiteraard kunt u ook de hardcopy aanschaffen). Hierna volgt een korte samenvatting van de inhoud van de bundel.

Inleiding

Onderwijs is uitzonderlijk invloedrijk in en voor veel domeinen van de samenleving. Onderwijs kwalificeert, socialiseert en zorgt voor specifieke talentontwikkeling van mensen. Iedereen besteedt een flink deel van de tijd als kind en jongere binnen onderwijsinstellingen. Onze maatschappelijke en culturele toekomst is naast de economische in belangrijke mate afhankelijk van de kwaliteit van onderwijs.

Veel ruzies en dialogen gaan over de kwaliteit van onderwijs. Veel beleid op tal van niveaus staat verbaal in dienst van kwaliteitsverbetering. Dit boek komt voort uit de waarneming dat de belangrijke dialoog over de kwaliteit van onderwijs hinder ondervindt van misverstanden en onbegrip. Vader Cats

beklaagde zich reeds over de dalende kwaliteit van onderwijs en ontelbaar velen na hem, en we weten dat zij in het algemeen allen ongelijk hadden. Verdere verbetering is altijd een doel van ambitieuze mensen. Onzorgvuldig gesprek heeft schadelijke gevolgen, onder meer in de vorm van ineffektieve beslissingen. Kwaliteit is kostbaar. De titel verwijst naar de noodzaak om het over wezenlijke onderwerpen te hebben, de echte dingen, niet de kleren van de keizer.

Dit boek behelst een aantal beschouwingen over belangrijke vragen rond de kwaliteit van onderwijs: wat is het, wie gaan erover, wat draagt bij, wat schaadt? Het aantal factoren dat inwerkt op de kwaliteit van onderwijs is groot. De aanwezigheid van vier meervouden – perspectieven, belangen,

waarden en schalen – compliceert. Daarom is een selectie van thema's onontkoombaar. Een volledig beeld ontstaat alleen indien wij zowel de verschillende niveaus waarop onderwijs is te beschouwen als de meest belangrijke grootheden die kwaliteit bepalen in beschouwing nemen. Zodoende onderscheiden wij het stelsel als geheel naast de school, het curriculum en de docenten als belangrijke determinanten van kwaliteit. Kwaliteit is vaak aangeduid als correspondentie met waarden, en dus komen de vigerende waarden rond onderwijs in een aantal essays aan de orde. Velen beschouwen de betrekkingen tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt als de belangrijkste toets voor kwaliteit van onderwijs. En het zevental thema's wordt gecompliceerd door aandacht voor de zorg voor kwaliteit.

Stelsel

Veel auteurs van essays betogen dat de grote transities van onze tijd, duurzaamheidsproblematiek, snelle technologische verandering en een op dienstverlening toegespitste economie, meer dan tot nu toe consequenties voor onderwijs behoren te hebben.

Ria Bronneman-Helmers onderwerpt de huidige situatie van het bestel aan diepgaande analyse. Aansluiting en doorstroming blijken gebrekkig. De aansluiting basisvoortgezet onderwijs is reeds decennia in discussie, maar ook de aansluiting mbo-hbo is zorgwekkend. Te veel opdeling in sectoren door beleid kent overwegend nadelen. De beleidsverantwoordelijkheid voor het stelsel als geheel is zwak ontwikkeld. Wim Deetman recenseert in een interview de ontwikkeling van het stelsel in de afgelopen decennia.

Pieter Gerrit Kroeger presenteert een historische beschouwing over de geboorte in het begin van de negentiende eeuw van het onderwijsbestel in Pruisen, een creatie van Von Humboldt die ook de universiteit danig vernieuwde. Roel in 't Veld wijst erop dat het sterk gestegen percentage hogeropgeleiden vooral aan het werk komt door

verdringing van andersopgeleiden, welke waarneming tot enige relativering van de steun aan het beleidsdoel van een zo groot mogelijk hoger onderwijs zou kunnen leiden. Ria Bronneman onderstreept dat sociale stijging van generatie tot generatie in groepen waar de ouders hoger onderwijs hebben genoten, sterk zal afnemen.

Waarden

In veel essays zijn toegankelijkheid en emancipatie als belangrijke waarden van onderwijs beschreven. Kwalificatie en socialisatie zijn met persoonlijkheidsontwikkeling de belangrijkste functies van onderwijs. Het verlangen naar maatwerk en excellentie verkeert in spanning met het streven naar socialisatie. Gert Biesta voegt daaraan een belangrijk begrippenpaar in het debat over kwaliteit toe: functionaliteit en disfunctionaliteit.

Functionaliteit bestaat uit het tegemoetkomen aan buiten het onderwijs bestaande wensen en eisen, zoals die van werkgevers of politici. Disfunctionaliteit is gericht op de vorming tot zelfstandig subject, tot meer dan reproductie in staat. Roel in 't Veld noemt dat vorming tot reflexiviteit. Gert Biesta vindt disfunctionaliteit naast functionaliteit wenselijk, maar waarschuwt dat het

gevaarlijk is te denken dat disfunctionaliteit zich goed zou ontwikkelen in een besloten 'pedagogische binnenruimte'. Onderwijs is gericht op volwassen-in-de-wereld-zijn en produceert weerstand tegen egocentriciteit. De school is oefenplaats voor volwassenheid.

Liesbeth van Welie besteedt aandacht aan het belang van talentontwikkeling door en voor allen, en met name aan het reservoir dat in groepen nieuwe burgers aanwezig is. Ook gaat zij na welke invloed de aard van het publieke debat heeft op moslimjongeren die graag en optimale schoolloopbaan willen doormaken. Zij meent dat ruimte bestaat voor een omvangrijke democratiseringsbeweging in de naaste toekomst.

School

Hans de Bruijn bespreekt de betrekkingen tussen professionals, managers en bestuurders aan de universiteit, maar zijn betoog is voor alle onderwijsinstellingen relevant. In zijn ogen is de rol van managers en bestuurders als countervailing power van de professionals noodzakelijk. 'Redelijke omgang' en 'balanceren' zijn de kernwoorden voor de karakteristiek van de wenselijke verhouding. Ook Aleid Truijens kritiseert, in andere woorden dan Biesta, de verschuiving van het onderwijs als 'moral voice' naar

steeds verdergaande disciplinerende, de vorming tot bruikbare flexpersonen.

Eric van 't Zelfde hekelt de situatie in het primair onderwijs, waar veel les niet wordt gegeven, en de welgegeven lessen voor een deel van de zeer heterogene populatie niet effectief zijn. Daarom pleit hij voor scheiding van groepen op cognitieve criteria. Voor het voortgezet onderwijs pleit hij voor een systeem waarin niveaudifferentiatie per vak mogelijk is. Daarom pleit hij ook voor een doorlopende leerlijn basis-voortgezet onderwijs met groepsdifferentiatie vanaf groep 6 op cognitieve criteria per vak.

Curriculum

Filip Dochy verhaalt over de niet geheel geslaagde pogingen aan het begin van deze eeuw om maatschappelijke verandering en in het bijzonder die in de wereld van het werk te verdisconteren in het onderwijs. Vervolgens introduceert hij omvattend het concept van high impact learning, dat zeven bouwstenen kent. Met gewijzigde relaties tussen docent en student, en tevens met bestuur van een onderwijsinstelling, dat voortdurend op verder leren is gericht. Truijens oefent kritiek op de omhelzing van 21st century skills door bestuurders en ondernemers, omdat zij vreest dat die bijdragen tot

instrumentalisering van onderwijs en wezenlijker elementen van Bildung verwaarlozen.

Roel in 't Veld poogt om basiskenmerken van curricula te omschrijven, die zijn gericht op nut enerzijds en ontplooiing anderzijds. Hij concludeert dat de verschillen tussen beide veel minder groot zijn dan eerder vermoed. Ook zou hij graag in de curricula zien verdisconteerd dat de beste actuele kennis en informatie zich niet langer in menselijke breinen bevinden. Daarmee te leren omgaan is een belangrijk opleidingsdoel.

Tex Gunning en Roel Esseboom betogen: een overmatige focus op taal en rekenen bereidt onze kinderen dus geenszins voor op de economie van morgen. Zij zien liever curricula die de ontwikkeling tot dienend leiderschap bevorderen.

Docent

Aleid Truijens noemt het niet verwonderlijk dat het aanzien van de leraar is gedaald omdat teaching als primaat binnen onderwijs is vervangen door learning. Zij citeert met instemming gezaghebbend onderzoek waaruit blijkt dat de kwaliteit van de leraar de belangrijkste bepalende factor is voor de kwaliteit van het onderwijs. Roel in 't Veld betoogt dat leermeesterschap – oraal en

intiem, waarden voorlevend – in goed onderwijs noodzakelijk is.

Frans de Vijlder betoogt dat duurzame kwaliteitsverbetering van onderwijs alleen dan mogelijk is indien leraren/docenten hun verantwoordelijkheid nemen en de rol pakken die hun toekomt. Ontwikkeling tot netwerkprofessional zou ook in lerarenopleiding centraal moeten staan. Organisatie van de professie op lokaal en nationaal niveau is daarvoor noodzakelijk. Ook Dochy formuleert een aantal condities voor doorontwikkeling van docenten als professionals, met name als ingenieurs van leeromgevingen.

Eric van 't Zelfde ten slotte constateert grote kwantitatieve en kwalitatieve tekorten aan leraren in basis- en voortgezet onderwijs. Bij ongewijzigd beleid voorziet hij geen verbetering.

Arbeidsmarkt

Tex Gunning en Roel Esseboom laten zien dat de contradictie tussen opleiden voor een carrière, voor de arbeidsmarkt enerzijds en onderwijs geven ten behoeve van een gelukkig en betekenisvol leven anderzijds, niet langer van deze tijd is. Naar hun oordeel wortelt het wenselijke leiderschap in de komende tijd in universele waarden

die in toekomstgerichte curricula een plek verdienen.

Roel in 't Veld betoogt dat wij eigenlijk al essentiële informatie missen over de huidige vraag- en aanbodverhoudingen op de arbeidsmarkt, omdat we niet goed kunnen meten. Vervolgens probeert hij aan te tonen dat de kwantitatieve en kwalitatieve behoeften van de arbeidsmarkt op langere termijn niet te voorspellen zijn en ook nog minder goed dan vroeger. De structuurverandering van de arbeidsmarkt – het verdwijnen van het beroep als dominante gedaante en de vergaande flexibilisering – en de internationalisering verscherpen deze onvoorspelbaarheid. Toerusting van jonge mensen met veerkracht is naar zijn oordeel de optimale strategie.

Kwaliteitszorg

Frans Leeuw geeft een uitvoerig overzicht over toezicht als kwaliteitszorg, ook van de literatuur erover. Hij behandelt de onbedoelde effecten, beschrijft recente maatschappelijke ontwikkelingen en ontwikkelt een aantal voorstellen voor verandering van de zorg voor kwaliteit in het onderwijs, in het bijzonder door een veel groter aantal informatiebronnen en beoordelaars aan het woord te laten. Bovendien adviseert hij

de inspectie om veel meer dan tot nu toe aandacht te schenken aan de Unesco onderwijsdoelen.

Ferdinand Mertens verhaalt over de geschiedenis van ons nationale onderwijs en beschrijft de recente ontwikkeling van het toezicht als een wetenschappelijke benadering die leidde tot operationalisme: het systematisch ontwerpen van maatstaven die met kwaliteit van doen hebben volgens een empirisch-analytische methode. Dit leidt tot reductie omdat niet alles meetbaar is. Dit al leidt tot toenemende uniformiteit in het onderwijs, terwijl het verbale beleid oproept tot toenemende differentiatie. Hij pleit voor een veranderende dramaturgie voor het toezicht, waarin meer ruimte ontstaat voor beraad vanuit meer bronnen en actoren in een deliberatieve samenleving.

Van Lieshout voert een vergelijkende analyse uit tussen zorg en onderwijs op het punt van het leervermogen van het systeem. Deze valt niet uit in het voordeel van het onderwijs. Een van de interessante observaties is dat de zorg niet alleen een veel beter ontwikkelde kennisinfrastructuur heeft, maar ook kan bogen op instellingen als academische ziekenhuizen, waar innovaties daadwerkelijk in praktijk worden gebracht. Ook Hans de Bruijn raakt aan kwaliteitszorg,

waar hij de komst van prestatiegegevens enerzijds verwelkomt, maar anderzijds de noodzakelijke condities voor redelijke omgang met prestatiegegevens aan de orde stelt.

Dankwoord

Het congres Kwaliteit van Onderwijs is een eenmalig evenement dat is georganiseerd door KWINK groep (www.kwinkgroep.nl) in opdracht van KCE.

U kunt de congresorganisatie bereiken op congres@kwaliteitvanonderwijs.nl.

De congresorganisatie bedankt de volgende personen voor hun onmisbare bijdrage aan het congres, de essaybundel en de digitale dialoog:

Aik van Eemeren	Geert ten Dam	Marieke Brugman
Albert-Jan Kruijer	Liesbeth van Welie	Marijn Moerman
Aleid Truijens	Maarten Zaagman	Marja Creemers
Andrea Frankowski	Marc van der Meer	Marlieke Kieboom
Anne Flierman	Gerrit Veneboer	Merel van Geel
Annemieke Stoppelenburg	Gert Biesta	Michiel Tolman
Asmae Chahboun	Gertrud van Erp	Paul Rüpp
Bárbara Varassi Pega	Hans de Bruijn	Peter Paul Kerpel
Bonita Smits	Hans Verschoor	Peter van Lieshout
Casper Stubbe	Harry Starren	Peter Tas
Chris Sigaloff	Ilja Klink	René van Gils
Dominique Engers	Jaap Pasmans	Renée Frissen
Eelco Menkveld	Jan van Zijl	Ria Bronneman
Erik Bannenberg	Jasper Rijpma	Roel Esseboom
Erik van 't Zelfde	Jelle Kaldewaj	Santiago Cimadevilla
Eugene Sutorius	Jelle Kok	Sebastiaan Steenman
Falk Hübner	Job Christians	Tex Gunning
Felix Rottenberg	Joris Velders	Ton Kallenberg
Ferdinand Mertens	Kees Boele	Tycho Wassenaar
Floor van Soesbergen	Kees Hoogendijk	Vincent van Aggelen
Frans de Ruiten	Kevin Kwee	Wim Deetman
Frans de Vijlder	Kimon Moerbeek	
Frans Leeuw	Koen Wessels	